

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta (HE 116/2025 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan ja työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Eduskunta-aloite

Esityksen yhteydessä valiokunta on käsitellyt seuraavan aloitteen:

- Lakialoite LA 17/2024 vp Petri Honkonen kesk ym. Lakialoite laiksi toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n muuttamisesta

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- työelämä- ja tasa-arvovaliokunta TyVL 11/2025 vp
- perustuslakivaliokunta PeVL 52/2025 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Anu Kangasjärvi, sosiaali- ja terveysministeriö
- ylimatemaatikko Tapio Isolankila, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Ritva Liukonen, sosiaali- ja terveysministeriö
- hallitusneuvos Timo Meling, työ- ja elinkeinoministeriö
- esittelijäneuvos Lotta Hämeen-Anttila, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen, lapsiasiavaltuutetun toimisto
- asiantuntija Elisa Virkola, vanhusiasiavaltuutetun toimisto
- puheenjohtaja Pasi Moisio, parlamentaarinen sosiaaliturvakomitea
- professori Heikki Hiilamo, Helsingin yliopisto

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

- tutkija Tuija Korpela, Kansaneläkelaitos
- toimeentulotuen osaamiskeskuksen päällikkö Tomi Ståhl, Kansaneläkelaitos
- tutkimuspäällikkö Paula Saikkonen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- tutkimuspäällikkö Jussi Tervola, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- johtava asiantuntija Satu Koskela, Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus
- erityisasiantuntija Ellen Vogt, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- johtaja Minna Backman, Takuusäätiö sr
- erityisasiantuntija Anna Järvinen, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- hallituksen jäsen Linnéa Partanen, Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-FIN
- professori (emeritus) Pentti Arajärvi
- professori Toomas Kotkas
- professori Eeva Nykänen

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- oikeusministeriö
- opetus- ja kulttuuriministeriö
- yhdenvertaisuusvaltuutettu Rainer Hiltunen, yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- Maahanmuuttovirasto
- Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- Helsingin Diakonissalaitos
- Sininauhasäätiö
- Nuorisoala ry
- Omaishoitajaliitto ry
- Suomen Apteekkariliitto ry
- Työttömien Keskusjärjestö ry
- Vammaisfoorumi ry
- professori (emerita) Raija Huhtanen
- apulaisprofessori Anu Mutanen
- professori Veli-Pekka Viljanen

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- tietosuojavaltuutettu Anu Talus, tietosuojavaltuutetun toimisto

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi toimeentulotuesta annettua lakia, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia ja kuntouttavasta työtoiminnasta annettua lakia.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjausten mukaan hallitus toteuttaa toimeentulotuen kokonaisuudistuksen, joka vahvistaa henkilön itsenäistä selviytymistä, vähentää pitkäaikaista toimeentulotukiriippuvuutta ja selkiyttää toimeentulotuen roolia viimesijaisena harkintaa vaativana rahaetuutena. Esityksen mukaan toimeentulotuen hakijan velvollisuutta

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi vahvistettaisiin ja tilanteita, joissa ilmoittautumisvelvollisuutta ei olisi, vähennettäisiin. Mikäli perustoimeentulotuen hakija ei ilmoittautuisi työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi tai hakisi ensisijaisia etuuksia, hänen perusosaansa voitaisiin alentaa 50 prosentilla. Toimeentulotuen hakijan saaman työttömyysetuuden maksun sanktioista johtuvia toimeentulotuen perusosan 20 ja 40 prosentin alentamisia sujuvoitettaisiin ja varmistettaisiin, että alentaminen koskisi kaikkia niitä tilanteita, joissa työttömyysetuuden maksu katkeaa tuensaajan työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn vuoksi. Kaikissa perusosan alentamisen tilanteissa alentaminen voitaisiin kuitenkin tehdä vain, jos se ei vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voitaisi pitää muutenkaan kohtuuttomana.

Hallitusohjelman mukaan toimeentulotuen uudistuksella tavoitellaan myös julkistalouden säästöjä. Esityksessä ehdotetaan, että toimeentulotuen perusosan tasoa leikattaisiin 18 vuotta täyttäneiden yksin asuvien henkilöiden ja vanhempansa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden osalta kolme prosenttia sekä muiden 18 vuotta täyttäneiden henkilöiden osalta noin kaksi prosenttia. Toimeentulotuen 150 euron ansiotulovähennys poistettaisiin 18 vuotta täyttäneiden henkilöiden osalta. Lisäksi heidän osaltaan poistettaisiin myös muiden vähäisiksi katsottavien tulojen ja avustusten etuoikeus. Muina perusmenoina huomioitavat terveydenhuoltomenot rajattaisiin välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin.

Kuntien rahoitusosuus perustoimeentulotuesta nostettaisiin sataan prosenttiin niiden 18–24-vuotiaiden toimeentulotuen saajien osalta, joiden perheessä ei asu muun ikäisiä henkilöitä, mikä korvattaisiin kunnille peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmän kautta. Esitys sisältää myös muita ehdotuksia, joiden tavoitteena on vahvistaa tuensaajan velvollisuutta käyttää tulonsa omaan elatukseensa tai asunnon vuokraan taikka nopeuttaa, sujuvoittaa, selkeyttää tai yksinkertaistaa perustoimeentulotuen käsittelyä.

Esitys liittyy valtion vuoden 2026 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan pääosin voimaan 1.2.2026.

Lakialoite

LA 17/2024 vp. Lakialoitteessa ehdotetaan, että alaikäisen lapsen ansiotulot eivät vaikuta jatkossa hänen vanhempansa tekemässä perustoimeentulohakemuksessa huomioon otettaviin tuloihin.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi toimeentulotuesta annettua lakia (1417/1997, jäljempänä toimeentulotukilaki), sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia (703/2023) ja kuntouttavasta työtoiminnasta annettua lakia (189/2001). Esityksen tavoitteena on

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

edistää henkilön itsenäistä selviytymistä, vähentää pitkäaikaista toimeentulokiriippuvuutta sekä selkeyttää toimeentulotuen roolia viimesijaisena ja väliaikaisena tukimuotona. Lisäksi tavoitteena on valtion talouden tasapainottaminen ja toimeentulotukimenojen kasvun hillitseminen.

Toimeentulotukilakiin ehdotetuilla muutoksilla vahvistetaan toimeentulotuen hakijan velvollisuutta hakea kokoaikatyötä ja ensisijaisia etuuksia. Esityksen mukaan toimeentulotuen perusosaa alennetaan 50 prosentilla, jos hakija on ilman hyväksyttävää syytä jättänyt hakematta kokoaikatyötä tai jättänyt hakematta ensisijaista etuutta. Lisäksi toimeentulotuen hakijan työvoimapolitiittisesti moitittavasta menettelystä johtuvia toimeentulotuen perusosan 20 ja 40 prosentin alentamisia ehdotetaan sujuvoitettavaksi. Muutoksilla pyritään esityksen mukaan varmistamaan, että alentaminen koskee kaikkia niitä tilanteita, joissa työttömyysetuuden maksu katkeaa tuensaajan työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn vuoksi.

Esityksessä ehdotetaan myös, että toimeentulotuen perusosan tasoa leikataan, toimeentulotuen ansiotulovähennys poistetaan samoin kuin muiden vähäisiksi katsottavien tulojen ja avustusten etuoikeus. Muina perusmenoina huomioitavat terveydenhuoltomenot rajataan välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin.

Vuonna 2024 toimeentulotukea myönnettiin 256 000 kotitaloudelle ja 377 000 henkilölle eli 7 prosentille koko väestöstä. Perustoimeentulotuen menoista puolet rahoitetaan valtion varoista ja puolet kuntien rahoitusosuudella. Perustoimeentulotuen menot olivat vuonna 2024 yhteensä 825 miljoonaa euroa, ja niiden arvioidaan olevan vuonna 2025 täydentävän talousarvioesityksen (HE 191/2024 vp) mukaan 1 088 miljoonaa euroa. Esityksen arvioidaan vähentävän perustoimeentulotuen menoja yhteensä 188 miljoonalla eurolla sekä lisäävän työmarkkinatuen menoja 148 miljoonalla eurolla ja verotuloja 30 miljoonalla eurolla vuodesta 2027 lähtien. Vaikutukset etuusmenoihin ovat pienemmät vuonna 2026, koska ehdotetut muutokset tulevat voimaan 1.2.2026 lukien ja ne koskevat aikaisintaan maaliskuun 2026 toimeentulotukea. Kokonaisuudessaan esityksellä arvioidaan olevan julkiseen talouteen 70 miljoonaa euroa etuuskuluja pienentävä ja verotuloja kasvattava vaikutus vuoden 2027 tasossa. Uudistuksen arvioidaan kasvattavan Kansaneläkelaitoksen toimeenpanokustannuksia noin 10 miljoonalla eurolla ja työvoimaviranomaisten toimeenpanokustannuksia noin 7 miljoonalla eurolla. Lisäksi uudistuksen on arvioitu lisäävän työllisyyttä 1 200 henkilöllä, minkä arvioidaan vahvistavan julkista taloutta noin 29 miljoonaa euroa.

Esityksen taustalla on pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman kirjaus, jonka mukaan hallitus toteuttaa toimeentulotuen kokonaisuudistuksen, joka vahvistaa henkilön itsenäistä selviytymistä, vähentää pitkäaikaista toimeentulokiriippuvuutta ja selkiyttää toimeentulotuen roolia viimesijaisena harkintaa vaativana perusturvaan kuuluvana rahaetuutena.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta kannattaa esityksen tavoitteita ja puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä tässä mietinnössä esitetyin, lähinnä perustuslakivaliokunnan lausunnosta (PeVL 52/2025 vp) johtuvin muutosehdotuksin. Ehdotettavat muutokset vahvistavat perustoimeentulotuen luonnetta viimesijaisena, tarveharkintaisena ja väliaikaisena etuutena. Myös työelämä- ja tasa-arvovaliokunta (TyVL 11/2025 vp) on lausunnossaan kannattanut

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

esityksen tavoitteita ja korostanut erityisesti esityksen tavoitetta ohjata ihmiset heidän palvelutarvettaan vastaavien palvelujen ja ensisijaisten etuuksien piiriin.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että esityksessä ehdotetaan muutoksia vain Kansaneläkelaitoksen myöntämään perustoimeentulotukeen, mutta ei hyvinvointialueiden myöntämään täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen tai toimeentulotukilain rakenteeseen. Toimeentulotukilaki on peräisin vuodelta 1997 ja sitä on uudistettu eri vaiheissa useita kertoja, minkä vuoksi laki on osin vaikeaselkoinen. Valiokunta korostaa, että eduskunta on hyväksyessään perustoimeentulotuen toimeenpanon siirron Kansaneläkelaitokseen edellyttänyt, että toimeentulotukilaki tulee uudistaa kokonaisuudessaan. Lisäksi eduskunta toi esiin, että uudistuksen tavoitteena tulee olla moniammatillinen yhteistyö Kansaneläkelaitoksen ja kuntien eli nykyisten hyvinvointialueiden välillä sekä sellaiset toimintakäytännöt, jotka tukevat toimeentulotukea saavan itsenäistä suoriutumista ja ehkäisevät syrjäytymistä (EV 374/2014 vp).

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 52/2025 vp) arvioinut ehdotettuja muutoksia perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaisen välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon turvaamisen kannalta. Lausunnon mukaan perustuslakivaliokunta on pitänyt toimeentulotukea käytännössä perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitetun ihmisarvoisen elämän edellyttämän toimeentulon ja huolenpidon takuuna siltä osin kuin turvaa annetaan rahamääräisinä suorituksina. Perustuslakivaliokunnan mukaan toimeentulotukea ja ihmisarvoisen elämän edellyttämää toimeentuloa perustuslain 19 §:n 1 momentin tarkoittamassa mielessä ei voida kuitenkaan samaistaa toisiinsa. Perustuslakivaliokunta on toimeentulotuesta annettua lakia säädettäessä todennut, että toimeentulotukijärjestelmän avulla on pyritty turvaamaan sosiaalisesti hyväksyttävää elintasoa, mikä on useimmissa tapauksissa enemmän kuin perustuslain 19 §:n 1 momentissa taattu oikeus. Perustuslakivaliokunnan mukaan toimeentulotuen tasoa ei myöskään pitänyt ymmärtää perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaiseksi vähimmäistasoksi. Lisäksi toimeentulotuen saajille on perustuslakivaliokunnan mukaan mahdollista asettaa perustuslain 19 §:n 1 momentin estämättä myös velvoitteita.

Perustuslakivaliokunnan mukaan lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, mutta toimeentulotukilakia koskeva 1. lakiehdotus kuitenkin vain, jos valiokunnan perusosan alentamisen keston rajaamisesta tekemät valtiosääntöoikeudelliset huomautukset otetaan asianmukaisesti huomioon. Lisäksi perustuslakivaliokunta katsoo perustuslain 80 §:stä johtuvista syistä välttämättömäksi säännösperusteisesti varmistaa, että perusosan alentamisen kohtuusarviointia koskevan 10 §:n 8 momentin soveltaminen perustuu yksilölliseen harkintaan. (PeVL 52/2025 vp, kappale 17.) Lisäksi lakiin tulee perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan toimeentulotukea alennettaessa kytkeä nimenomainen velvoite tehdä tarvittaessa huoli-ilmoitus ja velvoite selvittää hyvinvointialueen sosiaalihuollossa kiireellisen avun tarve viipymättä sosiaalihuoltolain 36 §:n 1 momentin mukaisesti (PeVL 52/2025 vp, kappale 18).

Perusosien tason leikkaus

Kansaneläkelaitoksen myöntämä perustoimeentulotuki koostuu perusosasta ja tämän päälle muina perusmenoina huomioon otettavista asumismenoista ja terveydenhuoltomenoista.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

Toimeentulotuen perusosalla katettaviin menoihin kuuluvat ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, puhelimen ja tietoliikenteen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot.

Esityksessä ehdotetaan yksinasuvien ja vanhempansa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden perusosaa leikattavaksi noin kolme prosenttia ja muiden 18 vuotta täyttäneiden perusosaa noin kaksi prosenttia. Vuonna 2025 yksinasuvan perusosa on 593,55 euroa, yhteistaloudessa asuvan 18 vuotta täyttäneen 504,52 euroa, vanhempiensa luona asuvan 18 vuotta täyttäneen 433,29 euroa ja yksinhuoltajan 676,65 euroa. Lapsen perusosa vaihtelee 415,49 eurosta 314,58 euroon riippuen perheen lasten määrästä. Yksinasuvan osalta ehdotettu kolmen prosentin leikkaus perusosan tasoon tarkoittaa noin 18:aa euroa kuukaudessa. Alle 18-vuotiaan lapsen yksinhuoltajan kohdalla leikkaus on noin 14 euroa kuukaudessa. Kahden huoltajan perheissä leikkaus on noin 19 euroa kuukaudessa.

Valiokunta korostaa, että kaikki toimeentulotuen saajat ovat lähtökohtaisesti pienituloisuutensa vuoksi taloudellisesti haavoittuvassa asemassa. Toimeentulotukeen oikeutetuilla ei ole taloudessaan juurikaan jouston varaa, koska oikeus toimeentulotukeen edellyttää muun muassa, että muut tulonlähteet on käytettävä ensin. Näin ollen maltillisillakin toimeentulon perusosan leikkauksilla voi olla merkittäviä vaikutuksia yksilön ja perheen itsenäiseen selviytymiseen.

Perusosien leikkauksen arvioidaan vähentävän perustoimeentulotuen menoja 28 miljoonalla eurolla, mutta perusosan leikkausta ei muutoin perustella hallituksen esityksessä. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että hallituksen esityksen vaikutusarviointien (s. 41, taulukko 41) mukaan toimeentulotuen perusosa ei nykyisellään kata niin sanotun ihmisarvoisen elämän viitebudjetin edellytyksiä kuin harvassa perhetyypissä ja ehdotetun leikkauksen jälkeen se ei riitä sitä kattamaan missään perhetyypissä. Ihmisarvoisen elämän viitebudjetilla viitataan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen laatimiin viitteellisiin esimerkkilaskelmiin, joiden avulla on pyritty havainnollistamaan, kuinka paljon rahaa tarvitaan ihmisarvoiseen elämään Suomessa. Valiokunta toteaa, että perusosalla katettavien menolajien sisältöä ja perusosien tasoa ei ole toimeentulotukilain voimaantulon jälkeen tarkistettu, ja pitää välttämättömänä, että perusosan sisältöä ja tasoa tarkastellaan yhteiskunnassa vuosikymmenten aikana tapahtuneet muutokset huomioon ottaen osana sosiaaliturvan uudistamista.

Velvollisuus hakea kokoaikatyötä ja ensisijaisia etuuksia

Esityksessä ehdotetaan vahvistettavaksi toimeentulotukilain 2 a §:ssä säädettyä toimeentulotuen hakijan velvollisuutta ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi. Velvollisuus ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi kohdistetaan kokoaikatyön (pääsääntöisesti yli 30 h/vko) hakemiseen. Työnhakuvelvoite on siten jatkossa myös niillä toimeentulotuen hakijoilla, jotka eivät työskentele täysipäiväisesti tai joiden yritystoiminta ei ole kannattavaa.

Kokoaikatyön hakemisen velvoitetta ei esityksen mukaan kuitenkaan ole henkilöillä, joilla on säännöksessä mainittu syy olla vastaanottamatta työtä. Tällaisia syitä ovat muun muassa kokoaikatyön tekeminen, laitoshoidossa oleminen, alle 3-vuotiaan lapsen hoitaminen kotihoidon

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

tuella, omais- tai perhehoitajana toimiminen yli 4 tuntia päivässä, päätoiminen opiskelu opintotuella, ase- tai siviilipalveluksessa oleminen taikka muu näihin rinnastettavissa oleva hyväksyttävä syy olla vastaanottamatta työtä. Myöskään osatyökyvyttömyyseläkettä saavalta ei edellytetä kokoaikatyön hakemista.

Lisäksi toimeentulotukilain 2 b §:ssä ehdotetaan säädettäväksi toimeentulotuen hakijalle velvoite hakea sellaisia etuuksia, joihin hänellä elämäntilanteensa ja olosuhteet huomioidaan todennäköisesti olevan oikeus. Jos toimeentulotuen hakija ei hae kokoaikatyötä tai ensisijaisia etuuksia hänelle annetusta kehotuksesta huolimatta yhden kuukauden määräajassa, hänen toimeentulotukeaan alennetaan esityksen mukaan jäljempänä kuvatulla tavalla 50 prosentilla.

Kokoaikatyön hakemisveloitteen arvioidaan vähentävän toimeentulotuen menoja 20 miljoonalla eurolla ja lisäävän työmarkkinatuen menoja 31 miljoonalla eurolla. Ensisijaisten etuuksien hakemisveloitteen arvioidaan puolestaan vähentävän toimeentulotukimenoja 65 miljoonalla eurolla ja lisäävän työmarkkinatuen menoja 81 miljoonalla eurolla.

Valiokunta pitää toimeentulotuen viimesijaisuuden vuoksi perusteltuna, että toimeentulotuen hakijalle asetetaan selkeä velvoite hakea kokoaikatyötä ja ensisijaisia etuuksia. Valiokunta toteaa, että ensisijaisten etuuksien maksujaksot ovat yleensä pidempiä ja etuudet määrältään suurempia, joten ensisijaisten etuuksien hakeminen on myös toimeentulotuen hakijan edun mukaista. Hakijan velvoittaminen hakemaan kokoaikatyötä tuo hänet myös työvoimaviranomaisten palvelutarpeen arvioinnin ja palvelujen piiriin, mikä voi edistää hänen työllistymismahdollisuuksiaan ja tarpeen mukaisten palvelujen saamista.

Hakemisveloitteeseen ja siihen liittyvään alentamismahdollisuuteen liittyy esityksen mukaan myös Kansaneläkelaitoksen velvollisuus ohjata hakijaa ilmoittautumaan työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi työvoimaviranomaiseen ja hakemaan ensisijaista etuutta ja yksilöidä myös, mitä etuutta hakijan tulee hakea. Ohjaamisveloitteesta ei ehdoteta erikseen säädettäväksi toimeentulotukilaisissa, vaan esityksen mukaan hallintolain (434/2003) 8 § velvoittaa Kansaneläkelaitosta antamaan toimivaltansa rajoissa asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa ja vastaamaan asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Jos asia ei kuulu Kansaneläkelaitoksen toimivaltaan, Kansaneläkelaitoksen on pyrittävä opastamaan asiakas toimivaltaiseen viranomaiseen. Valiokunta korostaa Kansaneläkelaitoksen oikea-aikaisen ohjaus- ja neuvontavelvollisuuden tärkeyttä ja ehdottaa, että Kansaneläkelaitoksen ohjaus- ja neuvontavelvollisuutta koskeva nimenomainen säännös lisätään perusosan alentamisen menettelyä koskevaan toimeentulotukilain 10 a §:ään. Valiokunta toteaa, että Kansaneläkelaitoksella on lisäksi työllistymisen monialaisesta edistämisestä annetun lain (381/2023) mukaisesti velvollisuus ohjata monialaiseen yhteispalveluun työtön, jonka työllistymisen arvioidaan edellyttävän työvoimapalvelujen sekä sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalvelujen yhteensovittamista. Kansaneläkelaitoksella on myös nuorisolakiin (1285/2016) perustuva mahdollisuus luovuttaa tietoja nuoren kotikunnan etsivälle nuorisotyölle.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota siihen, että työnhakuvelvoite koskee myös sellaisia henkilöitä, joiden työkyvyssä on haasteita. Valiokunnan sosiaali- ja terveysministeriöltä saaman selvityksen mukaan Kansaneläkelaitos ei ratkaise perustoimeentulotukea käsitellessään sitä, mikä merkitys hoitavan lääkärin lausunnolla on

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

henkilön tosiasiallisen työkyvyn kannalta, vaan se arvioidaan erikseen työkyvyttömyysetuuksien ratkaisuprosesseissa. Myös lääkärin työkyvyttömäksi arvioiman henkilön, jonka työkyvyttömyys ei täytä sairauspäivärahan tai muun työkyvyttömyysetuuden edellytyksiä, tulee ilmoittautua kokoaikatyön hakijaksi, koska tällaisen henkilön ensisijainen etuus on työttömyysetuus. Työvoimaviranomaisen velvoitteisiin kuuluu huomioida henkilön työkyky palveluprosessissa ja esimerkiksi selvittää työnhakuun ja työllistymisen edellytyksiin vaikuttava työ- ja toimintakyky sekä ohjata työnhakija tarvittaessa työkyvyn tutkimuksiin ja arviointeihin. Työvoimaviranomaisen vastuulla on ottaa työnhakijan tosiasiallinen työkyky huomioon sekä sovittaa hänelle tarjottavat palvelut ja velvoitteet olemassa olevaan työkykyyn.

Valiokunta yhtyy työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan huoleen siitä, että monien pitkäaikaistyöttömien tosiasialliset työllistymisen esteet liittyvät sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin eikä heidän työkykyongelmiansa pystytä ratkaisemaan yksin työllisyyspalveluissa. Työnhakijalle voidaan tarvittaessa tarjota myös monialaisia, työvoimapalveluja, sosiaali- ja terveyspalveluja sekä kuntoutuspalveluja yhdistäviä palveluja. Henkilö voidaan myös ohjata kuntouttavaan työtoimintaan tai muihin työllistämistä edistäviin sosiaalipalveluihin. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan tavoin tärkeänä, että jatkotyössä selvitetään myös mahdollisuuksia asettaa hyvinvointialueille palvelujen järjestämiseen ja työllisyyden edistämiseen liittyviä kannusteita. Lisäksi sosiaali- ja terveysvaliokunta korostaa Kansaneläkelaitoksen, työllisyysalueiden ja hyvinvointialueiden yhteistyön, asiakasohjauksen ja tiedonkulun välttämättömyyttä sen varmistamiseksi, että toimeentulotuen hakija ohjautuu ensisijaisille etuuksille ja hänen palvelutarpeensa mukaisesti palveluihin niin, että hakijan perustoimeentulotukeen vaikuttavia työnhaun, ensisijaisten etuuksien hakemisvelvoitteiden tai palveluihin osallistumiseen liittyviä laiminlyöntejä ei tapahtuisi.

Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että velvollisuus hakea kokoaikatyötä koskee myös päätoimisia opiskelijoita, jotka eivät saa opintoetuuksia. Kokoaikatyönhakuvaikeus ei kuitenkaan koske ensimmäistä ammatillista tutkintoaan suorittavia opiskelijoita, joiden opiskelun aikaista toimeentuloa turvaamaan tarkoitettujen etuuden päättymisestä on kulunut vähintään kolme kuukautta. Lisäksi kolmen kuukauden aikaa voidaan esityksen mukaan pidentää uudella kolmen kuukauden jaksolla yhteensä enintään vuoden ajan, jos opiskelija esittää riittävän selvityksen opintojen etenemisestä määräaikaan ja opinnot on mahdollista suorittaa loppuun vuoden kuluessa ensisijaisen etuuden päättymisestä. Poikkeuksella pyritään turvaamaan toimeentulotuen hakijan mahdollisuus saada ainakin yksi tutkinto, mikä antaa hänelle paremmat valmiudet työelämään.

Välttääkseen toimeentulotuen perusosan alentamisen opiskelijan tulee käytännössä keskeyttää opintonsa, hakeutua kokoaikatyötä hakevaksi työttömäksi työnhakijaksi ja hakea työttömyysetuutta kuukauden määräajassa. Kuukauden määräaika kokoaikatyönhakijaksi ilmoittautumiseen koskee esityksen mukaan myös opiskelijoita, jotka eivät saa kesäajalla opintotukea opintojen lomataulun vuoksi. Jos opiskelija kuitenkin saa kesän ajaksi kokoaikaisen työn tai voi tehdä päätoimisia opintoja opintotuen turvin, ei häntä ohjata ilmoittautumaan työnhakijaksi.

Esityksen vaikutusarviointienkin (s. 42) mukaan opintojen keskeyttäminen voi vaikuttaa opiskelijan tuleviin työllistymismahdollisuuksiin kielteisesti ja voi siltä osin heikentää opiskelijan toimeentuloa pitkällä aikavälillä. Valiokunta pitää välttämättömänä, että

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

kokoaikatyönhakuvelvoitteen vaikutuksia opiskelijoiden opintojen loppuunsaattamiseen seurataan.

Perusosan alentamisen edellytykset

Esityksessä ehdotetaan useita perusosan alentamista sujuvoittavia ja vahvistavia muutoksia toimeentulotukilain 10 §:ään. Valiokunta pitää perusteltuna muutosten tavoitteita vahvistaa toimeentulotuen hakijan velvollisuutta hakea kokoaikatyötä ja ensisijaisia etuuksia sekä estää se, että työttömyysturvan sanktioita korvataan täysimääräisesti toimeentulotuesta. Valiokunta korostaa, että alentaminen koskee vain perusosaa eikä esimerkiksi muina perusmenoina huomioitavia asumismenoja tai terveydenhuoltomenoja. Perusosan alentamista arvioidaan tehtävän muutosten johdosta nykyistä enemmän noin 150 000 maksukuukauden ajalta vuodessa ja toimeentulotukimenojen arvioidaan vähenevän vuositasolla noin 46 miljoonalla eurolla.

Esityksessä ehdotetaan uutena säännöksenä perustoimeentulotuen perusosan määrän alentamista 50 prosentilla, jos toimeentulotuen hakija ei ole hänelle annetusta kehotuksesta huolimatta yhden kuukauden määräajassa hakenut kokoaikatyötä tai ensisijaista etuutta. Perusosan alentaminen jatkuu esityksen mukaan näissä tilanteissa alentamisen edellytysten täytyessä niin kauan, kunnes hakija on tehnyt häneltä vaaditut toimet.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi voimassa olevan sääntelyn mukaista 20 ja 40 prosentin alentamismenettelyä työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn tai kotoutumissuunnitelman laatimiseen tai siinä sovittuihin toimenpiteisiin osallistumatta jättämisen vuoksi. Esityksen mukaan perusosaa alennetaan ensimmäiseltä kuukaudesta 20 prosentilla ja sitä seuraavilta kuukausilta 40 prosentilla, jos alentamisen edellytykset edelleen täyttyvät. Työttömyysetuuden korvauksettomasta määräajasta seuraa jatkossa perustoimeentulotuen alentaminen, vaikka hakijan työvoimapalveluissa tapahtuneesta moitittavan menettelyn aiheuttaneesta tapahtumasta olisi kulunut enemmän kuin kaksi kuukautta. Kotoutumissuunnitelman laiminlyöntiä koskevissa alentamistilanteissa kuitenkin ehdotetaan säilytettäväksi voimassa olevassa laissa oleva kahden kuukauden aikaraja, jonka mukaan alentaminen voi olla kestoiltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä lukien.

Alentamisen kesto riippuu esityksen mukaan työttömyysturvan katkeamisen kestosta, mutta on enintään kuusi kuukautta. Työttömyysturvan 7–30 päivän katkos aiheuttaa jatkossa toimeentulotuessa kuukauden mittaisen alentamisen 20 prosentilla. Tämä tarkoittaa yksinasuvalle perustoimeentulotuen saajalle noin 116 euron käytettävissä olevien tulojen laskua. Työttömyysturvan 45 päivän katkos aiheuttaa perusosan kahden kuukauden alentamisen ensin 20 prosentilla ja sitten 40 prosentilla. Tämä tarkoittaa yksinasuvalle perustoimeentulotuen saajalle noin 347 euron käytettävissä olevien tulojen laskua kahden kuukauden aikana. Työttömyysturvan toistaiseksi voimassa olemaan asetettu katkos aiheuttaa lähtökohtaisesti perusosan kuuden kuukauden alentamisen. Perusosan alentaminen 20 prosentilla yhden kuukauden ajaksi ja 40 prosentilla seuraavan viiden kuukauden ajaksi tarkoittaa yksinasuvalle perustoimeentulotuen saajalle noin 1 272 euron käytettävissä olevien tulojen laskua kuuden kuukauden aikana (eli noin 116 euroa yhden kuukauden ja 231 euroa viiden kuukauden ajan). Alentaminen kestää kuitenkin

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

vähemmän aikaa, jos henkilön työttömyysetuusoikeus palautuu aikaisemmin tai häntä ei ole enää pidettävä työttömänä.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että esityksessä työnhakijan palveluprosessin ja työnvälityspalveluiden kehittämistä koskevaksi lainsäädännöksi (HE 108/2025 vp) ehdotetaan työttömyysetuuksien seuraamusjärjestelmään kiristyksiä, joiden tavoitteena on parantaa työttömien ohjautumista ja osallistumista työllistymistä tukeviin palveluihin. Esityksen mukaan seitsemän päivän karenssi voidaan asettaa jo ensimmäisestä työnhakijan palveluprosessiin tai palveluihin tai työnhakuun liittyvien velvollisuuksien laiminlyönnistä. Lisäksi työssäoloelvoitteiden eli etuusoikeuden toistaiseksi voimassa olevien lakkautusten määrän arvioidaan kasvavan. Sellaisia uusia työnhakijoita, joille muutosten yhteisvaikutuksena asetetaan työssäoloelvoite ja jotka ovat toimeentulotukeen liittyvän perusosan alentamisen harkinnan piirissä, arvioidaan olevan vuosittain noin 4 200. Esitysten yhteisvaikutuksena lisääntyvien toimeentulotuen perusosan alentamisen arvioidaan laskevan toimeentulotuen menoja noin viidellä miljoonalla eurolla vuodessa.

Kaikissa tilanteissa alentaminen voidaan ehdotetun 10 §:n 8 momentin mukaan tehdä vain, jos se ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana. Yksittäistapauksessa etuuskäsittelijän tulee siten arvioida, riittääkö esimerkiksi yksinasuvalla henkilöllä 50 prosentin alentamistilanteissa 289,20 euroa kuukaudessa eli 9,50 euroa päivässä ruokaan, matkakuluihin, puhelin- ja tietoliikenneyhteyksiin ja muihin perusosalla katettaviin menoihin ilman, että hakijan ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukainen välttämätön toimeentulo vaarantuu. Perustelujen (s. 188) mukaan alentaminen voi tietyissä tilanteissa olla kohtuutonta, vaikka ihmisarvoisen elämän turvan ei sinänsä arvioitaisi vaarantuvan. Tällainen tilanne voi aiheutua esimerkiksi perheessä hiljattain sattuneesta kuolemantapauksesta tai vakavasta sairastumisesta. Kohtuuttomuusharkinta edellyttää perustelujen mukaan hakijan ja hänen perheenjäsentensä ajantasaisen tilanteen ja olosuhteiden kokonaisuusharkintaa.

Perustuslakivaliokunta toteaa, että ehdotettu 10 §:n 6 momentti tarkoittaa voimassa olevaa sääntelyä voimakkaampaa mahdollisuutta alentaa perusosaa, jos henkilö ei ole toiminut säännöksessä edellytetyllä tavalla. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan ehdotetulla 10 §:n 8 momentin mukaisella säännöksellä turvataan sellaisen henkilön oikeutta, joka ei sen säännöskohtaisista perusteluista ilmenevistä syistä ole kykenevä toimimaan ehdotetun 10 §:n 6 momentissa edellytetyllä tavalla. Perustuslakivaliokunnan mielestä on varmistuttava siitä, ettei 50 prosentin alennuksella vaaranneta oikeutta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon sellaiselta henkilöltä, jonka ei voida yksilöllisen tilanteen vuoksi katsoa kykenevän toimimaan ehdotetun 10 §:n 6 momentin mukaisesti eikä näin ollen kykenevän hankkimaan perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettua turvaa omalla toiminnallaan. Perustuslakivaliokunta katsoo perustuslain 80 §:stä johtuvista syistä välttämättömäksi säännösperusteisesti varmistaa, että 10 §:n 8 momentin soveltaminen perustuu yksilölliseen harkintaan. Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta ehdottaa sääntelyä täsmennettäväksi perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa tarkemmin kuvatulla tavalla niin, että perusosan alentamisen perustuminen yksilölliseen harkintaan käy nimenomaisesti ilmi säännöksen sanamuodosta.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

Sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdotuksen kanssa samansisältöinen kohtuullisuusarviointia koskeva säännös sisältyy jo voimassa olevaan lakiin, mutta esityksen perustelujen (s. 48) mukaan se on toteutuneessa ratkaisukäytännössä vain harvoin estänyt perusosan alentamisen. Lisäksi valiokunta kiinnittää huomiota alentamisten määrän ajalliseen vaihteluun (*Toimeentulotuen perusosan alentaminen on melko harvinaista ja kohdistuu useimmin yksin asuviin miehiin*). Kelan tietotarjotin, Tutkimusblogi. Julkaistu 19.11.2024). Koronapandemian vuoksi vuonna 2020 alentamisia ei ollut lähes lainkaan, ja vuosina 2021 ja 2022 perusosan alentamisia oli selvästi aiempaa vähemmän. Korkeimmillaan alennettua perusosaa saavien määrä oli joulukuussa 2023, jolloin perusosan alentamisia oli yli 5 000. Valiokunta korostaa, että perusosan alentamisen yksilöllinen harkinta tulee olla yhdenvertaista etuuskäsittelijästä riippumatta. Kansaneläkelaitoksen tulee ohjeistaa etuuskäsittelijöitä selkeästi yksilökohtaisessa kohtuusharkinnassa, jotta säännöksen soveltaminen vastaa sille asetettua tarkoitusta turvata ihmisarvoisen elämän edellyttämä välttämätön toimeentulo yksilöllisen harkinnan perusteella. Perusosan alentamisen kokonaisarvioinnissa on otettava huomioon myös lapsen etu ja oikeus riittävään elatukseen.

Menettely perusosan alentamistilanteissa

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että alentamisenmenettelyyn ehdotettujen muutosten myötä korostuu Kansaneläkelaitoksen itsenäinen vastuu asiakkaan tilanteen arvioinnissa. Voimassa olevasta laista poiketen perusosan alentamisen harkinta ei enää ehdotetun 10 a §:n mukaan edellytä Kansaneläkelaitokselta asiakkaan ohjaamista hyvinvointialueelle sosiaalihuoltolain 36 §:n mukaiseen palvelutarpeen arviointiin. Esityksen mukaan hyvinvointialueet eivät ole tavoittaneet merkittävää osaa niistä henkilöistä, joista Kansaneläkelaitos on heille ilmoittanut, eikä palvelutarpeen arviointiin ohjaaminen ole toiminut tavoitteiden mukaisesti. Esityksessä arvioidaan, että muutoksen myötä palveluihin ohjautuminen heikkenee jonkin verran, mutta ei merkittävästi. Esityksen mukaan rutiininomaista palvelutarpeen arviointiin ohjaamista paremmin hyvinvointialueet tavoittavat henkilöitä, joista on tehty sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35 §:n mukainen huoli-ilmoitus tai lastensuojelulain (417/2007) mukainen lastensuojeluilmoitus. Valiokunta pitää tärkeänä, että muutoksen vaikutuksia sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointiin ja palveluihin ohjautumiseen seurataan.

Valiokunta korostaa, että Kansaneläkelaitoksella on toimeenpanijana rajallisemmat edellytykset asiakaskohtaiseen harkintaan kuin sosiaalihuollon viranomaisella. Perustoimeentulotuen hakemusten käsittely ja sitä myötä ihmisten elämäntilanteisiin perehtyminen perustuu pääasiallisesti kirjalliseen menettelyyn ilman henkilökohtaista tapaamista. Etuuskäsittelijöillä ei myöskään pääsääntöisesti ole arvioinnin edellyttämää sosiaalihuollon osaamista. Perusosan alentamisenmenettelyä koskevan 10 a §:n mukaan Kansaneläkelaitos voi pyytää hyvinvointialueen sosiaalihuollon lausunnon perusosan alentamiseen vaikuttavista tekijöistä. Kansaneläkelaitoksella on toimeentulotukilain 18 a §:n nojalla oikeus saada hyvinvointialueen sosiaalihuollon viranomaiselta pyynnöstä salassapitosäännösten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät sosiaalihuollon viranomaisen hallussa olevat tiedot ja selvitykset. Lisäksi hyvinvointialueella on myös voimassa olevan toimeentulotukilain 15 §:n nojalla mahdollisuus antaa oma-aloitteisesti asiakkaastaan lausunto Kansaneläkelaitokselle perustoimeentulotukiasian käsittelyä varten. Näin ollen Kansaneläkelaitos voi pyytää hyvinvointialueelta tietoja perusosan alentamisharkintaa

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

varten ja hyvinvointialueella on mahdollisuus tuo tieto antaa joko pyynnön perusteella tai oma-aloitteisesti.

Valiokunta toteaa, että toimeentulotuen alentamismenettely voi toimia tavoitteidensa mukaisesti kannustimena vain silloin, kun toimeentulotuen hakijalla on todellinen mahdollisuus toimia häneltä edellytetyllä tavalla. Toimeentulotuen hakijoina on kuitenkin myös henkilöitä, joilla on henkilökohtaisten elämäntilanteiden ja toimintakykyrajoitteiden, kuten kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, tai muun vastaavan syyn vuoksi erityisiä vaikeuksia toimia odotusten mukaisesti ja hakea tarvitsemiaan palveluja. Perusosan alentamisen välttäminen voi myös olla vaikeaa toimeentulotuen hakijalle, jolla ei ole älypuhelin, tietokonetta, laitteita tai internetyhteyttä tai joilta ylipäänsä puuttuu kyvykkyys digitaalisten palvelujen käyttöön. Valiokunta korostaa Kansaneläkelaitoksen, työllisyyspalvelujen ja hyvinvointialueiden sosiaalihuollon yhteistyön ja tiedonkulun merkitystä erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden toimeentulon turvaamisessa ja sitä, että kynnyksiä yhteistyölle tulee pitää matalana.

Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan toimeentulotukea alennettaessa nykysääntelyä voimakkaammin haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden perusoikeuksien turvaamiseksi toimeentulotuen alentamiseen tulisi lisäksi kytkeä nimenomainen velvoite tehdä tarvittaessa huoli-ilmoitus ja velvoite selvittää hyvinvointialueen sosiaalihuollossa kiireellisen avun tarve viipymättä sosiaalihuoltolain 36 §:n 1 momentin mukaisesti (PeVL 52/2025 vp, kappale 17). Sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta, että toimeentulotukilakiin ehdotettuun 10 §:n 8 momenttiin lisätään viittaus sosiaalihuoltolain 35 §:ään, jossa säädetään muiden toimijoiden ohella Kansaneläkelaitoksen palveluksessa työskentelevän henkilön velvollisuudesta ohjata ilmeisen sosiaalihuollon tarpeessa oleva henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa otettava yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin. Jos suostumusta ei voida saada ja henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, tai lapsen etu sitä välttämättä vaatii, ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta on tehtävä salassapitosäännösten estämättä viipymättä. Kun hyvinvointialueen sosiaalihuollon palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää sosiaalihuollon tarpeesta olevasta henkilöstä, hänen on sosiaalihuoltolain 36 §:n perusteella huolehdittava, että henkilön kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi. Lisäksi henkilöllä on oikeus saada palvelutarpeen arviointi, jollei arvioinnin tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Ehdotetun 10 a §:n mukaan Kansaneläkelaitos ratkaisee, onko perusosaa alennettava, ja ennen perusosan alentamista asiakkaalle on varattava mahdollisuus antaa selvityksensä syistä, joiden vuoksi perusosaa ei pitäisi alentaa tai se olisi kohtuutonta. Säännöksen perustelujen mukaan Kansaneläkelaitos päättää perusosan alentamisesta kuukausi kerrallaan. Perustuslakivaliokunta kiinnittää kuitenkin lausunnossaan huomiota siihen, että ajallinen rajaaminen käy ilmi säädöstekstistä vain välillisesti. Perustuslakivaliokunnan mielestä sääntelyä on valtiosääntöisistä syistä välttämätöntä täydentää siten, että ajallinen rajaaminen käy nimenomaisesti ilmi säädöstekstistä. Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyksessä. (PeVL 52/2025 vp, kappale 20.)

Sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa toimeentulotukilakiin ehdotetun 10 a §:n täsmentämistä perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta niin, että Kansaneläkelaitos päättää alentamisesta

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

kuukausi kerrallaan. Valiokunta korostaa, että jokaisen kuukauden kohdalla tulee erikseen arvioida, vaarantaako alentaminen ihmisarvoisen elämän edellyttämän välttämättömän toimeentulon tai onko alentamista pidettävä muutoin kohtuuttomana yksilöllisen harkinnan perusteella. Valiokunta korostaa, että alentamiskuukausien määrä on merkityksellinen välttämättömän toimeentulon ja kohtuullisuuden arvioinnissa, koska toimeentulovaikkeudet voivat kasautua ja vaikeutua, mitä pidempään alentaminen jatkuu. Esityksen vaikutusarviointienkin (s. 57) mukaan perusosan pitkäaikainen alentaminen voi lisätä syrjäytymisen, asunnottomuuden, mielenterveysongelmien ja lapsiperheköyhyyden riskiä, mikä voi heijastua myös palvelujärjestelmään kasvavana palveluntarpeena esimerkiksi lastensuojelussa, aikuissosiaalityössä ja mielenterveyspalveluissa.

Etuoikeutetun tulon poisto ja pienet lahjoitukset lähiomaisilta

Esityksessä ehdotetaan poistettavaksi perustoimeentulotuen 150 euron etuoikeutettu tulo täysi-ikäisiltä toimeentulotuen saajilta. Myös täysi-ikäisten toimeentulotuen saajien vähäisiksi katsottavat muut tulot ja avustukset, kuten lahjat, veronpalautukset, vanhempien avustukset ja veikkausvoitot, otetaan jatkossa huomioon täysimääräisesti.

Etuoikeutetun tulon poistuminen vähentää kotitalouden käteen jäävää tuloa 150 euroa sellaista täysi-ikäistä henkilöä kohden, jolla on sen verran tai enemmän ansiotuloja. Vähäisten ansiotulojen ja avustusten muuttaminen jatkossa täysimääräisesti huomioitavaksi tuloksi 18 vuotta täyttäneiden osalta muuttaa sellaisten kotitalouksien käteen jäävää tuloa, joilla on satunnaisia tuloja. Niiden osalta toimeenpanossa on käytetty vakiintuneena tulkintana sitä, että yksinasuvalle on jätetty 50 euroa ja perheelle 100 euroa huomioimatta.

Esityksen mukaan etuoikeutettu tulo ja vähäisten avustusten sekä veronpalautusten huomioiminen koskee vuoden 2024 tiedoilla laskien noin 92 000:ta kotitaloutta. Etuoikeutetun tulon poisto pienentää toimeentulotuen kuluja noin 18 miljoonaa euroa ja avustusten huomioon ottaminen täysimääräisesti 6 miljoonaa euroa vuoden 2027 tasossa.

Valiokunta pitää toimeentulotuen viimesijaisen luonteen vuoksi sinänsä perusteltuna, että kaikki työtulot ja vähäisetkin muut tulot otetaan huomioon toimeentulotuen määrässä. Esityksen mukaan toimeentulotuen etuoikeutetun tulon työllisyysvaikutukset ovat olleet vähäiset ja sen poistaminen voi lisätä kannusteita irtaantua toimeentulotuesta ja siirtyä osa-aikatyöstä kokoaikatyöhön. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että toimeentulotuen saajilla on usein matala koulutus ja muita työllistymisen esteitä ja etuoikeutettu tulo on kannustanut ottamaan vastaan satunnaista ja pienimuotoista työtä, mikä osaltaan tukee yhteiskuntaan osallistumista ja itsenäistä selviytymistä. Myös pienten avustusten ja esimerkiksi kokemusasiantuntijapalkkioiden huomioon ottaminen täysimääräisesti voi kaventaa toimeentulotuen hakijan osallistumis- ja toimintamahdollisuuksia yhteiskunnassa. Valiokunta pitää tärkeänä, että sääntelyn muuttamisen vaikutuksia työn vastaanottamisen ja osallistumisen kannusteisiin seurataan.

Etuoikeutetun tulon poistaminen pienentää myös toimeentulotukea saavien omaishoitajien käteen jääviä tuloja 150 euroa kuukaudessa ja kahden omaishoitajan perheissä 300 euroa kuukaudessa. Esityksen vaikutusarviointien (s. 66) mukaan etuoikeutetun tulon poisto saattaa

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

vähentää kannusteita toimia omaishoitajana ja sijaisomaishoitajana ja siten lisätä julkisia sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia, kun hoito on järjestettävä muulla tavoin. Valiokunta ehdottaa omaishoitajien ja perhehoitajien aseman helpottamiseksi omaishoidon tuen hoitopalkkioon ja perhehoitopalkkioon kohdistuvaan etuoikeutetun tulon poistoon kahden vuoden siirtymäaika, jonka aikana omaishoitajalla ja perhehoitajalla on mahdollisuus sopeuttaa omaa talouttaan ja arvioida omaishoitajana ja perhehoitajana jatkamisen edellytyksiä. Valiokunnan ehdottama siirtymäaika vähentää hallituksen esityksessä uudistuksesta arvioituja kokonaissäästöjä 1,6 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja 1,9 miljoonaa euroa vuonna 2027, mikä tulee ottaa huomioon vuoden 2026 talousarvioesityksessä ja valtion talouden kehyksissä. Valiokunta pitää tärkeänä, että siirtymäaikana seurataan toimeentulotukimuutosten vaikutuksia pienituloisten omaishoitajien taloudelliseen tilanteeseen ja selvitetään mahdollisuutta muuttaa omaishoidon tuen palkkio etuoikeutetuksi tuloksi sosiaaliturvaetuksissa osana parlamentaarista sosiaaliturvan uudistamistyötä (*Valiokunnan lausumaehdotus 3*).

Terveydenhuoltomenojen huomioon ottaminen

Esityksessä ehdotetaan, että muina perusmenoina tarpeellisen suuruisina huomioitavat terveydenhuoltomenot rajataan välttämättömiin terveydenhuoltomeneihin. Ehdotetun toimeentulotukilain 7 b §:n perusteella Kansaneläkelaitos voi terveydenhuoltomenon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioidessaan ottaa huomioon yleisesti hyväksytyyn hoitokäytännön ja tutkimusnäytön sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden osalta myös kustannusvaikuttavuuden. Säännöksen perustelujen mukaan tarpeellisuusarvioinnissa tulee ottaa huomioon asiakkaan kokonaistilanteessa mahdollisesti olevat erityispiirteet ja arvioinnissa voidaan käyttää apuna Kansaneläkelaitoksen asiantuntijalääkäreitä ja muuta asiantuntemusta.

Valiokunta pitää perusteltuna, että viimesijaisen toimeentulotuen kautta korvataan vain välttämättömiä terveydenhuollon kustannuksia. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että esityksen vaikutusarviointien (s. 59) mukaisesti toimeentulotuen rajaaminen vain välttämättömiin terveydenhuoltomeneihin voi vaikuttaa terveyden tasa-arvoa kaventavasti ja kasvattaa pitkällä aikavälillä terveyseroja ja kustannuksia sekä lisätä ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen ja muiden hyvinvointialueiden järjestämien palvelujen tarvetta. Terveysmenojen rajaaminen välttämättömiin lääkkeisiin voi esimerkiksi johtaa siihen, ettei lääkärin toimeentulotuen hakijalle määräämää lääkettä korvata toimeentulotuesta. Toimeentulotuen saajilla ei tuen viimesijaisuuden vuoksi ole juurikaan joustoa taloudessaan, joten näissä tilanteissa lääke jää yleensä ostamatta ja käyttämättä. Tämä voi puolestaan lisätä yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia, jos sairauksien edetessä tarvitaan kalliimpia hoitoja.

Valiokunta korostaa, että terveydenhuoltomenon tarpeellisen suuruuden ja välttämättömyyden arviointi ei saa johtaa tilanteisiin, joissa jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset jäävät esimerkiksi ilman sairauden edellyttämää lääkettä. Valiokunta korostaa esityksen perusteluissa (s. 113) todettua lähtökohtaa siitä, että perustoimeentulotuessa ei edellytetä kaikissa tilanteissa lääkkeen korvattavuutta sairausvakuutuksesta, koska sairausvakuutuslain mukaisten lääkekorvausten ulkopuolella on tarpeellisia ja usein käytettyjä lääkkeitä eikä terveydenhuoltomenojen rajaaminen välttämättömään saa vaarantaa näiden lääkkeiden käyttöä. Säännöksen toimeenpano edellyttää siten yksilökohtaista välttämättömyysarviointia, jossa

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

otetaan huomioon sekä yleisesti hyväksytty julkisen terveydenhuollon hoitokäytäntö ja hoidon tai lääkkeen hoidollinen arvo että asiakkaan yksilöllinen kokonaistilanne.

Toimeentulotuen maksaminen vuokranantajalle ja toimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen tarkentaminen

Valiokunta pitää vuokranmaksun varmistamiseksi sekä häätöjen ja asunnottomuuden ehkäisemiseksi perusteltuna esitykseen sisältyvää ehdotusta siitä, että toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksetaan suoraan vuokranantajalle, jos toimeentulotuen hakijan asunnon vuokravakuus on maksettu perustoimeentulotuesta.

Esityksessä ehdotetaan tarkennettavaksi perustoimeentulotuessa hyväksyttäviiä asumismenoja koskevaa sääntelyä niin, että laissa säädetään nykyistä tarkemmin siitä, miten keskimääräisten asumismenojen muutos arvioidaan ja kuinka suuret muutokset huomioidaan tarkistettaessa toimeentulotuen tarpeellisen suuruisten asumismenojen määrästä annetun valtioneuvoston asetuksen liitteessä säädettyjä kuntakohtaisia asumismenojen rajoja. Valiokunta korostaa, että eduskunta on asumismenoja koskevan sääntelyn aikaisemman muutoksen (HE 58/2023 vp — EV 63/2023 vp) hyväksyessään edellyttänyt, että valtioneuvosto seuraa asumismenoja koskevan sääntelyn vaikutuksia toimeentulotuen hakijoiden ja heidän lastensa oikeuksiin, asemaan ja toimeentuloon, asuntomarkkinoihin sekä palvelutarpeeseen ja kustannuksiin hyvinvointialueilla. Valiokunta toistaa seurantarpeen ja pitää tärkeänä, että kuntakohtaiset rajat pidetään sellaisella tasolla, että toimeentulotuen hakijoilla on tosiasialliset mahdollisuudet löytää asumismenorajojen mukaisia asuntoja.

Kuntien rahoitusosuuden nostaminen

Kuntien rahoitusosuutta perustoimeentulotuesta ehdotetaan nostettavaksi 50 prosentista sataan prosenttiin sellaisten 18—24-vuotiaiden toimeentulotuen saajien osalta, joiden perheessä ei asu muun ikäisiä henkilöitä. Tämä lisää kuntien osuutta toimeentulotukimenoista arviolta 68 miljoonalla eurolla. Muilta osin kuntien 50 prosentin rahoitusosuuteen perustoimeentulotuen menoista ei ehdoteta muutoksia. Kuntien rahoitusosuuden laajennus korvataan kunnille peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmän kautta valtionosuuden pysyvänä lisäyksenä.

Valiokunta pitää kuntien rahoitusosuuden nostamista perusteltuna, koska se lisää kuntien painetta kehittää nuorille kohdennettuja palveluja. Kunnilla on nykyisessä palvelurakenteessa aiempaa paremmat mahdollisuudet vaikuttaa nuorten kuntalaisten opiskelun ja työllistymisen tukemiseen. Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että kuntien kykyä rahoittaa 18—24-vuotiaiden perustoimeentulotuen kustannuksia täysimääräisesti sekä siirron ohjausvaikutusta seurataan. Lisäksi valiokunta korostaa, että nuorten kattavampaa työelämään tai opiskeluun kiinnittymistä tulee rahoitusvastuun nostamisen lisäksi vahvistaa kehittämällä nuorten koko etuus- ja palvelujärjestelmää kokonaisuutena vastaamaan niin nuorten kuin yhteiskunnankin muuttuneita tarpeita. Tämä edellyttää myös hyvinvointialueiden vastuiden ja kannusteiden arviointia.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

Tiedonsaantioikeudet

Esityksessä ehdotetaan tarkennuksia toimeentulotukilain 18 a, 18 b, 18 g ja 18 h §:ään koskien Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeutta ja tietojen luovutusvelvollisuutta sekä hyvinvointialueen tiedonsaantioikeutta ja tietojen luovutusta.

Ensisijaisen etuusoikeuden selvittämiseen ja perusosan alentamisharkintaan liittyen Kansaneläkelaitokselle ehdotetaan lisättäväksi toimeentulotukilain 18 a §:ään oikeus saada toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot työttömyyskassalta. Lisäksi toimeentulotukilain 18 a ja 18 g §:n sääntelyä toimeentulotukiasian käsittelyssä tarvittavien rahalaitostiedustelujen tekemisestä ehdotetaan yksinkertaistettavaksi. Jos välttämättömiä tietoja ei riittävästi saada toimeentulotuen hakijalta tai saajalta ja on perusteltua syytä epäillä hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyttä tai luotettavuutta, Kansaneläkelaitos tai hyvinvointialue voi ehdotuksen mukaan esittää kirjallisen tietopyynnön rahalaitokselle.

Perustuslakivaliokunta pitää lausunnossaan tärkeänä, että Ahvenanmaalla toimeentulotukitehtäviä hoitavilla viranomaisilla on vastaavan kaltainen tiedonsaantioikeus kuin toimeentulotukilain 18 g §:ssä on säädetty hyvinvointialueelle (PeVL 52/2025 vp, kappale 21). Valiokunta ehdottaa jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa tarkemmin kuvatulla tavalla tiedonsaantioikeuksia koskevaa sääntelyä muutettavaksi siten, että myös Ahvenanmaan sosiaaliviranomaiset voivat saada toimeentulotukitehtäviensä hoitamiseksi tarvittavat välttämättömät tiedot rahalaitoksilta ja työttömyyskassalta. Lisäksi valiokunta ehdottaa toimeentulotuesta annetun lain 18 a §:n selkeyttämistä niin, että säännöksestä poistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n kanssa päällekkäinen sääntely.

Toimeenpanon resurssien riittävyys

Ehdotetut muutokset lisäävät Kansaneläkelaitoksen asiakaspalvelun kysyntää, ohjaus-, neuvonta- ja yhteistyövelvoitteita sekä toimeentulotuen ratkaisutyöhön, oikaisuvaatimuksiin ja valitusten käsittelyyn käytettävää aikaa. Esityksen mukaan ehdotetut muutokset lisäävät Kansaneläkelaitoksen pysyviä toimintamenoja vuositasolla Kansaneläkelaitoksen arvion mukaan noin 10 miljoonaa euroa.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että talousarvioesityksessä ei ole osoitettu Kansaneläkelaitokselle lisärahoitusta toimeentulotuen toimeenpanoon, vaan Kansaneläkelaitoksen työmäärän kehitystä sekä määrärahojen riittävyttä seurataan ja tarvittaessa tarkastellaan vuotuisissa valtion talouden kehys- ja talousarvioprosesseissa. Valiokunta pitää tärkeänä, että Kansaneläkelaitokselle turvataan riittävät resurssit lain toimeenpanoon ja erityisesti asiakkaiden yksilökohtaisten arviointien tekoon, koska lisääntyneet toimeenpanokustannukset ilman riittäviä resursseja uhkaavat toimeentulotuen lakisääteisissä määrärajoissa pysymistä sekä lain tarkoituksen toteutumisen kannalta merkityksellisen yksilöllisen harkinnan toteutumista. Toimeentulotuen priorisointi riittämättömien resurssien tilanteessa voi aiheuttaa myös muiden etuuksien käsittelyn ruuhkautumisen.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

Vaikutukset ja seuranta

Valiokunta toteaa, että ehdotetut muutokset koskevat hyvin pienituloista väestönosaa, johon kuuluu myös haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä. Saman ihmisryhmän ensisijaisiin etuuksiin on lyhyen aikavälin sisällä tehty lukuisia muutoksia (HE 73/2023 vp, HE 13/2023 vp, HE 19/2023 vp, HE 74/2023 vp, HE 75/2023 vp, HE 126/2024 vp), jotka ovat lisänneet toimeentulotuen tarvetta ja sen merkitystä yksilöiden ja perheiden toimeentulossa ja itsenäisessä selviytymisessä. Ensisijaisten etuuksien sopeutumistoimien vaikutusarvioinneissa on korostettu toimeentulotuen kompensoivaa vaikutusta pienituloisimpien käytettävissä oleviin tuloihin.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että toimeentulotukeen ehdotettujen muutosten vaikutuksia toimeentulotuen hakijoiden itsenäiseen selviytymiseen, toimeentuloon, palveluihin osallistumiseen ja työllistymiseen seurataan ja arvioidaan seurantatutkimuksella (*Valiokunnan lausumaehdotus 1*). Esityksessäkin (s. 8—69) viitattujen tutkimusten mukaan käyttäytymisvelvoitteisiin perustuvilla sanktioilla voi olla työttömyyden ja syrjäytymisen kierrettä syventäviä ja työllistymisen todennäköisyyttä heikentäviä vaikutuksia.

Valiokunta pitää myönteisenä, että lapsiin kohdistuvia kielteisiä vaikutuksia on esityksessä pyritty ehkäisemään jättämällä lasten perusosat leikkausten ulkopuolelle sekä ehdottamalla, että lasten ansiotulot ja vähäiset lahjat jäävät edelleen sellaisiksi tuloiksi, jotka jätetään huomioimatta tulona toimeentulotuen laskelmassa. Lisäksi kokoaikatyöhön ja ensisijaisille etuuksille hakeutuminen voi vähentää perheiden viimesijaisen toimeentulotuen tarvetta. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että esityksen vaikutusarvointienkin (s. 60—61) mukaan vanhempien perusosien leikkaus, perusosan mahdollinen alentaminen ja etuoikeutetun tulon poisto vaikuttavat väistämättä myös lapsiin ja ne voivat osaltaan aiheuttaa myös lapselle hyvinvoinnin vajetta ja toimintamahdollisuuksien kapeutumista, heikentymistä tai puutetta. Valiokunta pitää välttämättömänä, että uudistuksen vaikutuksia lapsiperheiden toimeentuloon ja selviytymiseen seurataan yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen, hyvinvointialueiden ja muiden toimijoiden kanssa ja tarvittaessa ryhdytään korjaaviin toimenpiteisiin (*Valiokunnan lausumaehdotus 2*).

Valiokunta kiinnittää erityisesti huomiota aikaisemmin tehtyjen ja ehdotettujen muutosten kanssa samanaikaisesti voimaantulevien muutosten yhteisvaikutuksiin. Sosiaali- ja terveysministeriö on arvioinut vuosittain etuusmuutosten yhteisvaikutuksia, ja tuoreen syksyllä 2025 julkaistun arvion (*Arvio hallituksen sosiaaliturvamuuutosten yhteisvaikutuksista toimeentulotuen käyttöön ja tulojakoon*. STM 2025) mukaan vuosina 2024—2025 tehdyt sosiaaliturvaleikkaukset ovat kohdistuneet toimeentulotukea saaneisiin aikaisemmin arvioitua enemmän. Valiokunta pitää huolestuttavana, että erityisesti lasten pienituloisuusaste kasvaa aiempaa arvioitua enemmän. Syksyllä 2024 tehdyn arvion mukaan vuosien 2024—2025 lakimuutosten arvioitiin kasvattavan lasten pienituloisuusastetta 1,3 prosenttiyksiköllä, mutta tuoreen arvion mukaan vuosien 2024—2025 lakimuutosten vaikutus lasten pienituloisuusasteeseen on 3,3 prosenttia. Näin ollen köyhyysrajan alla elävien lasten lukumäärän on arvioitu kasvavan sopeutustoimien vuoksi noin 31 000 lapsella aiemmin arvioidun noin 11 000—13 000 lapsen sijaan. Valiokunta painottaa, että lapsiköyhyydellä on tutkimusten mukaan merkittäviä pitkäkestoisia ja jopa ylisukupolvisia kielteisiä hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia, ja korostaa jo tehtyjen etuusmuutosten ja tulevien muutosten lapsivaikutusten seurannan tärkeyttä.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

Toimeentulotuen hakijan toimeentuloon vaikuttavat jatkossa esityksiin työnhakijan palveluprosessin ja työnvälityspalveluiden kehittämistä koskevaksi lainsäädännöksi (HE 108/2025 vp), yleistukilain (HE 112/2025 vp) ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta (HE 116/2025 vp) sisältyvät muutokset. Näiden esitysten yhteisvaikutuksia koskevassa arvioissa (VN/8915/2024, 22.9.2025) todetaan, että kolmen esityksen yhteisvaikutuksena oikeutta sosiaaliturvaan heikentävät vain toimeentulotuen ansiotulovähennyksen poisto ja perusosaan esitetty tasomuutos. Muilta osin työttömät ja työvoimaviranomaiseen työnhakijaksi ohjattavat toimeentulotukea hakevat henkilöt voivat omalla menettelyllään toimia siten, etteivät he menettäisi oikeuttaan työttömyysetuuteen tai toimeentulotuen määrää ei alenneta. Valiokunta pitää välttämättömänä, että valtioneuvosto seuraa toimeentulotukea koskevien muutosten, työvoimapalvelujen uudistamiseen liittyvien työttömyysturvaseuraamusten kiristymisen (HE 108/2025 vp), yleistuen (HE 112/2025 vp) ja kuntouttavaa työtoimintaa koskevien muutosten (HE 109/2025 vp) yhteisvaikutuksia toimeentulotuen hakijoiden toimeentuloon, työllistymiseen ja palveluihin ja tarvittaessa muuttaa sääntelyä (*Valiokunnan lausumaehdotus 4*).

Lakialoite 17/2024 vp

Lakialoitteessa ehdotetaan, etteivät alaikäisen lapsen ansiotulot vaikuta jatkossa hänen vanhempansa tekemässä perustoimeentulohakemuksessa huomioon otettaviin tuloihin.

Valiokunta toteaa, että toimeentulotukilain 11 §:n perusteella lapsen vähäisiä ansiotuloja ei oteta huomioon tuloina toimeentulotukea myönnettäessä. Kansaneläkelaitoksen etuusohjeen mukaan kesätöistä tai muusta lyhytaikaisesta työskentelystä saatuja ansiotuloja ei huomioida, jos töiden kesto on alle kolme kuukautta. Jos alaikäisellä on muita kuin vähäisiä tuloja, niistä otetaan tulona huomioon vain se osa, jonka katsotaan kattavan hänen osaltaan toimeentulotuessa huomioon otettavat menot. Valiokunta korostaa, että alle 18-vuotiaan tulojen huomioimisessa käytetään kokonaisuutena ja tulojen huomioimisen tulee olla kohtuullista, koska lapsella ei ole velvollisuutta elättää vanhempiaan ja sisarusiaan.

Valiokunnan sosiaali- ja terveysministeriöltä saaman selvityksen mukaan toimeentulotuen hakijaperheissä viimeisen 12 kuukauden aikana noin 944 lasta on saanut ansiotuloja. Tässä lukumäärässä on mukana sellaisiakin lapsia, jotka ovat voineet saada ansiotuloja kuukaudessa alle 150 euroa eli joiden ansiotuloja ei nykyisinkään huomioida 150 euron etuoikeutetun tulon vuoksi. Alustavan arvion mukaan toimeentulotuen etuusmenot kasvaisivat noin 0,2 miljoonaa euroa, jos alle 18-vuotiaiden lasten ansiotuloja ei otettaisi miltei osin huomioon toimeentulotuessa. Valiokunta toteaa, että lakialoitteessa ehdotettu muutos edellyttäisi sen mahdollisten käyttäytymisvaikutusten huolellista arviointia. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa lakialoitteeseen sisältyvän lakiehdotuksen hylkäämistä, mutta pitää tärkeänä, että lapsen tulojen huomioon ottamista selvitetään jatkotyössä.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta

2 b §. Velvollisuus hakea ensisijaista etuutta. Valiokunta ehdottaa, että pykälään lisätään selkeyden ja johdonmukaisuuden vuoksi uusi, 2 momentti, jossa säädetään 2 a §:ään ehdotettua 2 momenttia vastaavasti siitä, että toimeentulotuenhakijan perusosaa alennetaan 10 §:ssä säädetyn mukaisesti 50 prosentilla, jos hän ei täytä 1 momentissa säädettyä velvollisuutta hakea ensisijaista etuutta.

10 §. Alennettu perusosa. Valiokunta ehdottaa pykälän 8 momenttia täydennettäväksi perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta siten, että säännöksessä nimenomaisesti mainitaan, että perusosan alentaminen perustuu yksilölliseen harkintaan. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että 8 momentissa säädetään perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaisesti Kansaneläkelaitoksen velvollisuudesta tehdä sosiaalihuoltolain 35 §:ssä tarkoitettu huoli-ilmoitus.

10 a §. Perusosan alentamista koskeva menettely. Valiokunta ehdottaa, että pykälään lisätään uusi 1 momentti, jonka mukaan Kansaneläkelaitoksen on ennen perusosan alentamista 10 §:n 6 momentissa tarkoitettussa tilanteessa ohjattava ja neuvottava asiakasta ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi ja pitämään työnhaun voimassa sekä hakemaan 2 b §:ssä säädettyä ensisijaista etuutta, johon hänellä elämäntilanteensa ja olosuhteet huomioiden voidaan arvioida todennäköisesti olevan oikeus. Ehdotettujen 2 a ja 2 b §:n säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että hakijan velvollisuuteen ilmoittautua työnhakijaksi ja hakea ensisijaisia etuuksia liittyy Kansaneläkelaitoksen neuvonta- ja ilmoitusvelvollisuus, mutta tästä ei ehdoteta hallituksen esityksessä nimenomaisesti säädettyä laissa. Lakiehdotuksen 2 a §:n perustelujen mukaan velvollisuuteen ilmoittautua kokoaikatyön hakijaksi työvoimaviranomaisessa ja velvollisuuteen pitää työnhaku voimassa ja näihin liittyvään perusosan alentamisen mahdollisuuteen liittyy se, että Kansaneläkelaitos tarvittaessa ohjaa toimeentulotuen hakijaa ilmoittautumaan työnhakijaksi ja pitämään työnhaun voimassa. Lakiehdotuksen 2 b §:n säännöskohtaisten perustelujen mukaan ensisijaisten etuuksien hakemisvelvoitteeseen ja siihen liittyvään perusosan alentamisen mahdollisuuteen liittyy se, että Kansaneläkelaitos ohjaa toimeentulotuen hakijaa hakemaan ensisijaista etuutta ja yksilöi, mitä etuutta hakijan tulee hakea. Valiokunta toteaa, että Kansaneläkelaitos voi täyttää ohjaus- ja neuvontavelvollisuutensa 10 §:n 6 momentissa tarkoitetun kehotuksen antamisen yhteydessä. Valiokunnan ehdottaman uuden 1 momentin johdosta lakiehdotuksen 1 momentti siirtyy 2 momentiksi.

Valiokunta ehdottaa pykälän 2 momenttia, joka siirtyy 3 momentiksi, täydennettäväksi säännöksen perustelujen mukaisesti maininnalla siitä, että perusosan alentaminen tehdään kuukaudeksi kerrallaan. Kansaneläkelaitoksen on siten aina kuukausi kerrallaan arvioitava, onko alentamiselle enää edellytyksiä ja vaarantaako alentaminen lain 10 §:n 8 momentin mukaisesti henkilön ihmisarvoisen elämän edellyttämän välttämättömän toimeentulon tai onko alentaminen muutoin kohtuullista. Alentamiskuukausien määrä on merkityksellinen välttämättömän toimeentulon ja kohtuullisuuden arvioinnissa, koska toimeentulovaikeudet voivat kasautua ja vaikeutua, mitä pidempään alentaminen jatkuu.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

18 a §. Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeus ja tietojen luovutusvelvollisuus.

Valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momentti poistetaan lakiehdotuksesta eli voimassa olevan pykälän 1 momenttiin ei ehdoteta muutoksia.

Valiokunta ehdottaa sääntelyn täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vuoksi, että pykälän 2 momentista poistetaan viittaukset asiakastietolain 64 §:ään ja lisätään momenttiin Kansaneläkelaitoksen nykyisin asiakastietolain 64 §:ssä säädetty oikeus saada valtion ja kunnan viranomaiselta sekä muulta julkisoikeudelliselta yhteisöltä, Eläketurvakeskukselta, eläkesäätiöltä ja muulta eläkelaitokselta, vakuutuslaitokselta sekä koulutuksen järjestäjältä toimeentulotuen hakijaa tai saajaa koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä Kansaneläkelaitoksen käsiteltävänä olevan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi. Valiokunta ehdottaa, että Kansaneläkelaitoksen ja sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta saada tietoja rahalaitoksilta säädetään uudessa 18 i §:ssä, joten viittaus asiakastietolain 64 §:n 2 momenttiin ei ole enää tarpeellinen. Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada tietoja veroviranomaiselta säädetään puolestaan voimassa olevan 18 a §:n 1 momentissa, jonka valiokunta ehdottaa jätettäväksi voimaan voimassa olevan lain mukaisesti, minkä vuoksi viittaus asiakastietolain 64 §:n 3 momenttiin on myös tarpeeton.

Valiokunta ehdottaa, että lakiehdotukseen lisätään voimassa olevan lain 3 momentin muutos 2 momenttiin tehtyjen muutosten johdosta siten, että momentissa mainitaan asiakastietolain koko nimi ja säädösnumero, koska laki mainitaan jatkossa toimeentulotukilaissa ensimmäisen kerran vasta tässä momentissa.

18 g §. Hyvinvointialueen tiedonsaantioikeus. Valiokunta ehdottaa sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta saada tietoja rahalaitokselta säädettäväksi uudessa 18 i §:ssä, joten voimassa olevaan 18 g §:ään ei ole tarpeen tehdä muutoksia.

18 i §. Sosiaalihuollon viranomaisen oikeus saada tietoja rahalaitokselta. Valiokunta ehdottaa uutta pykälää, jossa säädetään hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen 18 g §:ää vastaavasti hyvinvointialueen oikeudesta saada tietoja rahalaitoksilta. Valiokunta ehdottaa, että tiedonsaantioikeus koskee laajemmin sosiaalihuollon viranomaisia. Vaikka toimeentulotuesta annettua lakia ei sovelleta Ahvenanmaalla, laissa tulee huolehtia siitä, että Ahvenanmaalla on mahdollisuus saada toimeentulotuen toimeenpanossa tarvittava tieto myös sellaisilta viranomaisilta, joista säätäminen kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Sen vuoksi toimeentulotuesta annetussa laissa ei tule hallituksen esityksessä ehdotetun mukaisesti säätää pelkästään hyvinvointialueille tai Kansaneläkelaitokselle oikeutta saada toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot rahalaitoksilta, vaan sanoituksen tulee olla sellainen, että myös Ahvenanmaan sosiaalihuollon viranomaisilla on mahdollisuus saada toimeentulotukitehtävissään välttämättömät tiedot rahalaitoksilta. Ahvenanmaalla ei ole hyvinvointialuetta, joten säännöksessä ehdotetaan käytettäväksi pelkästään sosiaalihuollon viranomaisen termiä. Muilta osin pykälä vastaa hallituksen esityksessä ehdotettua 18 g §:n 2 momenttia.

18 j §. Työttömyyskassan tiedonantovelvollisuus. Hallituksen esityksessä ehdotetaan 18 a §:n 1 momenttiin lisättäväksi perustoimeentulotuen toimeenpanijana Kansaneläkelaitokselle tiedonsaantioikeus työttömyyskassalta. Koska myös Ahvenanmaan toimeentulotukea

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

toimeenpanevalle viranomaisella tulee olla mahdollista saada työttömyyskassalta vastaavat tiedot kuin hallituksen esityksessä Kansaneläkelaitokselle ehdotetaan, valiokunta ehdottaa säännöstä sanoitettavaksi uudelleen. Jos oikeus säädetään koskemaan vain Kansaneläkelaitosta, Ahvenanmaan toimeentulotukea toimeenpanevat viranomaiset eivät voi maakunnan blankettilain kautta saada tietoja työttömyyskassalta. Koska sosiaalihuolto toimeentulotuki mukaan lukien kuuluu Ahvenanmaan omaan lainsäädäntövaltaan, toimeentulotukilaissa ei voida säätää Ahvenanmaalle oikeutta saada tietoja työttömyyskassalta. Tiedonsaannista työttömyyskassalta ehdotetaan tästä syystä sanoitettavaksi siten, että kyse on työttömyyskassan velvollisuudesta antaa Kansaneläkelaitoksen ja Ahvenanmaan maakunnan sosiaalihuollon viranomaisen pyynnöstä niissä käsiteltävänä olevan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot. Perustoimeentulotuen toimeenpanossa tarvitaan tietoja työttömyyskassan jäsenyydestä, ansiopäivärahaa koskevan hakemuksen vireilläolosta ja ansiopäivärahan maksamista koskevista tiedoista selvitettyä asiakkaan oikeutta ensisijaisiin etuuksiin ja perusosan alentamisharkintaan.

Voimaantulosäännös. Valiokunta ehdottaa edellä yleisperusteluissa kuvatuista syistä voimaantulosäännökseen uutta, 5 momenttia, jonka mukaan omaishoidon tuesta annetun lain (937/2005) 5 §:ssä tai perhehoitolain (263/2015) 16 §:ssä tarkoitettuun hoitopalkkioon sovelletaan 11 §:n 3 momenttia vuoden 2027 loppuun saakka sellaisena kuin se on ollut voimassa tämän lain voimaan tullessa.

2. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n muuttamisesta

64 §. Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisen tiedonsaantioikeus. Valiokunta ehdottaa pykälän 2 momenttiin sisältyvän viittaussäännöksen korjaamista kohdentumaan valiokunnan ehdottamaan uuteen toimeentulotukilain 18 j §:ään.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 116/2025 vp sisältyvän 3. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 116/2025 vp sisältyvät 1. ja 2. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Eduskunta hylkää lakialoitteeseen LA 17/2024 vp sisältyvät lakiehdotukset.

Eduskunta hyväksyy neljä lausumaa. (Valiokunnan lausumaehdotukset)

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 2 a §, 7 a §:n 2 momentti, 7 b §:n 1 momentti, 9 §:n 1 ja 2 momentti, 10 ja 10 a §, 11 §:n 2 momentin 1 ja 5 kohta sekä 3 momentti, 13 §:n 1 ja 3 momentti, 16 §:n 2 momentti, 18 a §:n ~~1 ja 2~~ ja 3 momentti, 18 b ja 18 h §, 27 §:n 1 momentti sekä 27 f §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 2 a § ja 11 §:n 2 momentin 5 kohta laissa 411/2023, 7 a §:n 2 momentin suomenkielinen sanamuoto laissa 1242/2023 ja ruotsinkielinen sanamuoto laissa 847/2024, 7 b §:n 1 momentti, 10 a §, 11 §:n 3 momentti, 13 §:n 1 ja 3 momentti, ~~18 a §:n 1 momentti~~, 18 b ja 18 h §, 27 §:n 1 momentti ja 27 f §:n 1 momentti laissa 1023/2022, 9 §:n 1 momentti osaksi laissa 1317/2018, 9 §:n 2 momentti laissa 1220/2019, 10 § laeissa 1023/2022, 411/2023 ja 1106/2024, 11 §:n 2 momentin 1 kohta laissa 49/2005 sekä 18 a §:n 2 ja 3 momentti laissa 738/2023, ja

lisätään lakiin uusi 2 b §, lakiin siitä lailla 1107/2016 kumotun 17 a §:n tilalle uusi 17 a § ~~sekä~~ 18 a §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1023/2022 ja 738/2023, uusi 4 momentti, ~~sekä uusi 18 i ja 18 j § 18 g §:ään, sellaisena kuin se on laissa 738/2023, uusi 2 momentti~~ seuraavasti:

2 a §

Velvollisuus ilmoittautua työnhakijaksi

Toimeentulotukea hakeva 18 vuotta täyttänyt henkilö, joka ei vielä ole kansaneläkelain (568/2007) 10 §:n 1 momentissa tarkoitettussa vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä, tai 17-vuotias henkilö, joka on suorittanut oppivelvollisuutensa, on velvollinen ilmoittautumaan kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi ja pitämään työnhakunsa voimassa työvoimapalveluiden järjestämisestä annetussa laissa (380/2023) tarkoitettulla tavalla, jollei hän:

- 1) ole palkansaajana työssä, jossa työtuntimäärä on vähintään 30 tuntia viikossa;
- 2) saa välttämätöntä toimeentuloaan työllistymällä yrittäjänä tai omassa työssään;
- 3) opiskele päätoimisesti saaden opiskelun aikaista toimeentuloa turvaamaan tarkoitettua ensisijaista etuutta;
- 4) ole työttömyysturvalain (1290/2002) 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tai 4 §:n 2 momentin 1—6 kohdassa tarkoitettu henkilö;
- 5) ole laitoshoidon vuoksi esteellinen vastaanottamaan työtä;

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

6) hoida kotona alle 3-vuotiasta lasta saaden siihen lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetussa laissa (1128/1996) tarkoitettua kotihoidon tukea;

7) toimi perhehoitolaissa (263/2015) tarkoitettuna perhehoitajana siten, että perhehoidosta laaditussa toimeksiantosopimuksessa tarkoitettun hoidon sitovuus on vähintään 4 tuntia päivässä;

8) toimi omaishoidon tuesta annetussa laissa (937/2005) tarkoitettuna omaishoitajana siten, että omaishoidon tuesta laaditussa sopimuksessa tarkoitettun hoidon sitovuus on vähintään 4 tuntia päivässä;

9) suorita asevelvollisuutta tai siviilipalvelusta; tai

10) ole muun 1—9 kohdassa mainittuihin syihin verrattavan hyväksyttävän syyn vuoksi esteellinen vastaanottamaan työtä.

Jos toimeentulotuen hakija ei ilmoittaudu kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi työvoimaviranomaiseen ja pidä työnhakuaan voimassa, toimeentulotuen perusosan suuruutta alennetaan hänen osaltaan noudattaen, mitä 10 §:ssä säädetään.

Viikoittaisesta 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua työtuntimäärää koskevasta vaatimuksesta voidaan poiketa opettajien, kotityöntekijöiden, taiteilijoiden ja luovaa tai esityksellistä työtä tekevien henkilöiden sekä muiden vastaavien työaikajärjestelyiltään epätavallisilla työaloilla työskentelevien osalta. Tällöin työtuntimäärää koskevan vaatimuksen täyttyminen määritellään siten, että työtulojen tai työajan perusteella määritellään toiminnan olennaisuus. Kotityöntekijöiden, taiteilijoiden ja luovaa tai esityksellistä työtä tekevien osalta poikkeaminen 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua työtuntimäärää koskevasta vaatimuksesta edellyttää lisäksi, että palkan perusteena ei ole työaika. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset edellytyksistä, joiden perusteella 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua työtuntimäärää koskevasta vaatimuksesta voidaan poiketa.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu opiskelija, joka opiskelee ensimmäistä ammatillisia valmiuksia antavaa tutkintoaan, ei kuitenkaan ole velvollinen ilmoittautumaan työttömänä työnhakijana työvoimaviranomaiseen ennen kuin on kulunut kolme kuukautta hänen opiskelunsa aikaista toimeentuloa turvaamaan tarkoitettun ensisijaisen etuuden päättymisestä. Tässä tarkoitettua kolmen kuukauden aikaa voidaan pidentää uudella kolmen kuukauden määräajalla, jos opiskelija esittää riittävän selvityksen opintojen etenemisestä määräaikana ja opinnot on mahdollista suorittaa loppuun vuoden kuluessa ensisijaisen etuuden päättymisestä. Määräaikaa voidaan pidentää yhteensä enintään vuoden ajaksi.

Sen estämättä, mitä 1—4 momentissa säädetään, työkyvyttömyyseläkettä osaeläkkeenä saavalta ei edellytetä työnhakijaksi ilmoittautumista koskevan velvoitteen osalta kokoaikatyön hakemista.

2 b §

Velvollisuus hakea ensisijaista etuutta

Toimeentulotukea hakeva on velvollinen hakemaan opiskelun, työttömyyden, sairauden, kuntoutuksen, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän, huoltajan menetyksen tai asumisen tuen tarpeen perusteella maksettavaa toimeentulotukeen nähden ensisijaista etuutta, johon hänen voidaan olettaa olevan oikeutettu.

Jos toimeentulotuen hakija ei hae 1 momentissa tarkoitettua etuutta, toimeentulotuen perusosan suuruutta alennetaan hänen osaltaan noudattaen, mitä 10 §:ssä säädetään.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

7 a §

Asumismenot

Hakijan 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitettujen tarpeellisen suuruisten asumismenojen määrästä säädetään valtioneuvoston asetuksella. Asumismenot vahvistetaan asunnon sijaintipaikkakunnan ja perhekoon perusteella. Asumismenot perustuvat neljän hengen perhekokoon saakka toimeentulotuen saajien ja yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014) mukaisen yleisen asumistuen saajien 60. prosenttipisteisiin perustuviin keskimääräisiin asumismenoihin. Tällöin huomioidaan vain niiden saajien keskimääräiset asumismenot, joilla ei ole erityistä perustetta asua asunnossa. Asumismenoja tarkistetaan vähintään vuosittain valtioneuvoston asetuksella toimeentulotuen saajien ja yleisen asumistuen saajien keskimääräisten asumismenojen muutosta vastaavasti edellyttäen, että muutos on vähintään kolme prosenttia. Vahvistettua asumismenojen määrää nostetaan tai lasketaan vuosittain kuitenkin enintään viisi prosenttia. Kunnassa esiintyvistä erityisestä syystä asumismenojen määrää voidaan kuitenkin nostaa viittä prosenttia enemmän ja enintään 10 prosenttia vuosittain. Viidennestä perheenjäsenestä alkaen asumismenot voidaan vahvistaa yhtenä lisähenkilömäärään perustuvana lukuna.

7 b §

Terveys- ja huoltomenot ja muut menot

Muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruisina huomioon muut kuin perusosaan sisältyvät välttämättömät terveydenhuoltomenot. Kansaneläkelaitos voi menon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioidessaan ottaa huomioon yleisesti hyväksytyjen hoitokäytännön ja tutkimusnäytön sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden kustannusvaikuttavuuden.

9 §

Perusosan suuruus

Toimeentulotuen perusosa kuukautta kohti on:

- 1) yksin asuvalla henkilöllä 449,86 euroa;
- 2) muulla kuin 1 kohdassa tarkoitettulla 18 vuotta täyttäneellä henkilöllä 86 prosenttia 1 kohdassa tarkoitettusta perusosasta, jollei 3 kohdasta muuta johdu;
- 3) vanhempansa luona asuvalla 18 vuotta täyttäneellä henkilöllä 73 prosenttia 1 kohdassa tarkoitettusta perusosasta;
- 4) 10—17-vuotiaalla lapsella 72,2 prosenttia 1 kohdassa tarkoitettusta perusosasta; sekä
- 5) alle 10-vuotiaalla lapsella 65 prosenttia 1 kohdassa tarkoitettusta perusosasta.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu perusosa kuuluu myös vanhemmalle, joka asuu yhdessä 18 vuotta täyttäneen lapsensa kanssa eikä ole avioliitossa tai elä 3 §:n 1 momentin

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

mukaisissa avioliitonomaisissa olosuhteissa. Yksinhuoltajalle maksetaan yksin asuvan henkilön perusosa 15 prosentilla korotettuna.

10 §

Alennettu perusosa

Sellaisen henkilön perusosan suuruutta alennetaan 20 prosenttia, jonka toimeentulotuen tarve aiheutuu siitä, että:

1) henkilö on menetellyt työvoimapolitiittisesti moitittavasti siten, että hän ei ole työttömyysturvalain 2 luvun 13 tai 14 §:n tai 2 a luvun perusteella oikeutettu työttömyysetuuteen määräaikaisesti tai toistaiseksi;

2) kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa (681/2023) tarkoitettu maahanmuuttaja, jolla ei ole tämän lain 2 a §:n perusteella velvollisuutta ilmoittautua työnhakijaksi työvoimaviranomaiseen, on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt kotoutumissuunnitelman laatimisesta tai osallistumasta kotoutumissuunnitelmassa yksilöidysti sovittuihin, työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin taikka jos hän on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei kotoutumissuunnitelmaa ole voitu laatia.

Jos perusosan suuruutta on jo alennettu yhden kuukauden ajan 20 prosenttia ja perusosan alentamisen edellytykset jatkuvat seuraavallekin kuukaudelle, perusosan alentamista jatketaan 40 prosentilla alennettuna niin kauan kuin perusosan alentamisen edellytykset täyttyvät.

Jos henkilön työttömyysetuus on 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuista syistä katkaistu enintään kalenterikuukauden ajaksi, toimeentulotuen perusosan alentaminen kestää yhden kuukauden. Jos henkilön työttömyysetuus on 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuista syistä katkaistu pidemmäksi ajaksi kuin kuukaudeksi, toimeentulotuen perusosan alentaminen kestää niin monta kuukautta kuin työttömyysetuuden katkos kestää täysiksi kalenterikuukausiksi mitoitettuna.

Tilanteissa, joissa työttömyysetuutta ei makseta 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuista syistä toistaiseksi, toimeentulotuen perusosan suuruuden alentaminen jatkuu kuusi kuukautta. Perusosan alentaminen lakkaa tällöin kuitenkin aikaisemmin, jos henkilön työttömyysetuusosoikeus palautuu aikaisemmin tai häntä ei ole enää pidettävä työttömänä, kestäen kuitenkin vähintään kaksi kuukautta.

Alennettaessa perusosaa 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuista syistä alentaminen voi olla kestoaltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä lukien.

Perusosan suuruutta alennetaan 50 prosenttia, jos toimeentulotuen tarve aiheutuu siitä, että henkilö:

1) joka on täyttänyt 18-vuotta, ei hänelle annetusta kehotuksesta huolimatta ole hakenut yhden kuukauden määräajassa 2 b §:ssä tarkoitettua ensisijaista etuutta, johon hänellä elämäntilanteensa ja olosuhteet huomioiden voidaan arvioida todennäköisesti olevan oikeus;

2) jolla on 2 a §:n perusteella velvollisuus ilmoittautua työnhakijaksi, ei hänelle annetusta kehotuksesta huolimatta ole yhden kuukauden määräajassa työnhakijaksi ilmoittautunut.

Perusosan alentaminen 50 prosentilla jatkuu niin kauan kuin:

1) henkilö ei ole hakenut 6 momentin 1 kohdassa tarkoitettua ensisijaista etuutta;

2) henkilö ei ole ilmoittautunut 6 momentin 2 kohdassa tarkoitettulla tavalla.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

Sen estämättä, mitä 1—7 momentissa säädetään, perusosan alentaminen voidaan tehdä vain, jos alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana. Perusosan alentaminen perustuu yksilölliseen harkintaan. Kansaneläkelaitoksen palveluksessa olevan velvollisuudesta ottaa yhteyttä sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi säädetään sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35 §:ssä.

10 a §

Perusosan alentamista koskeva menettely

Ennen perusosan alentamista 10 §:n 6 momentissa tarkoitetussa tilanteessa Kansaneläkelaitoksen tulee ohjata ja neuvoa asiakasta ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi, pitämään työnhaun voimassa ja hakemaan 2 b §:ssä tarkoitettua ensisijaista etuutta.

Ennen perusosan alentamista asiakkaalle tulee varata mahdollisuus antaa selvityksensä syistä, joiden vuoksi perusosaa ei pitäisi alentaa tai se olisi kohtuutonta. Kuitenkin jatkettaessa perusosan alentamista samoin perustein ja samansuuruisena kuin perusosaa on edeltävänä kuukautena alennettu, asiakkaalle tulee erikseen varata mahdollisuus uuden selvityksen antamiseen vain, jos hakemuksesta tai muutoin ilmenee syitä, joiden perusteella asiakkaan uutta kuulemistä voidaan pitää tarpeellisena.

Kansaneläkelaitos ratkaisee, onko perusosaa alennettava. Kansaneläkelaitos päättää perusosan alentamisesta kuukaudeksi kerrallaan. Kansaneläkelaitos voi pyytää hyvinvointialueen sosiaalihuollon lausunnon perusosan alentamiseen vaikuttavista tekijöistä. Lausunnon pyytämisestä tulee antaa tieto hakijalle etukäteen.

11 §

Huomioon otettavat tulot

Tuloina ei kuitenkaan oteta huomioon:

1) alle 18-vuotiaan saamia vähäisiksi katsottavia ansiotuloja ja avustuksia;

5) työttömyysturvalaissa ja työvoimapalveluiden järjestämisestä annetussa laissa tarkoitettua kulukorvausta eikä Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetussa laissa (566/2005) tarkoitettua ylläpitokorvausta;

Sen lisäksi, mitä 2 momentissa säädetään, alle 18-vuotiaan tulonsaajan ansiotuloista jätetään ottamatta huomioon 150 euroa kuukaudessa.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

13 §

Toimeentulotuen määräytymisaika ja laskelma

Toimeentulotuki määrätään kuukaudelta. Toimeentulotuki voidaan tarpeen mukaan myöntää, maksaa tai hylätä kuukautta lyhyemmältä tai pidemmältä ajalta.

Toimeentulotuen perusteena olevia 7 ja 7 a—7 c §:ssä tarkoitettuja menoja sekä 11 §:ssä tarkoitettuja tuloja ja 12 §:ssä tarkoitettuja varoja laskettaessa menot, tulot ja varat otetaan huomioon siltä ajanjaksolta, jota koskevana toimeentulotuki määrätään. Kuukauden viimeisenä pankkipäivänä saatu tulo huomioidaan kuitenkin seuraavan kuukauden laskelmassa tulona lukuun ottamatta tilannetta, jossa siirrytään työttömyysetuuden jaksottamiseen. Tulo voidaan kuitenkin jakaa eriin otettavaksi huomioon useampana toimeentulotuen määräämisen ajanjaksona, jos se tulon kertaluonteisuus taikka tulon saamisen peruste tai käyttötarkoitus huomioon ottaen on kohtuullista.

16 §

Toimeentulotuen maksaminen

Toimeentulotuki voidaan erityisestä syystä maksaa tuen hakijan perheenjäsenelle tai tuen saajasta huolehtivalle henkilölle käytettäväksi tuen saajan elatukseen tai muutoin käyttää hänen toimeentulostaan aiheutuvien menojen suorittamiseen. Perustoimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksetaan kuitenkin aina suoraan vuokranantajalle, jos asunnon vuokravakuus on myönnetty osana Kansaneläkelaitoksen myöntämää perustoimeentulotukea.

17 a §

Toimeentulotuen lakkauttaminen

Toimeentulotukioikeuden lakatessa kokonaan toimeentulotuki lakkautetaan:

- 1) seuraavasta maksamattomasta erästä, kun tuensaaja on muuttanut ulkomaille;
- 2) seuraavasta maksamattomasta erästä, kun tuensaaja kuolee;
- 3) pyydetystä ajankohdasta alkaen, kun tuensaaja pyytää tuen lakkauttamista;
- 4) seuraavasta maksamattomasta erästä, kun tuensaaja on aloittanut työn ja oikeutta toimeentulotukeen ei enää muodostu; tai
- 5) seuraavasta maksamattomasta erästä, kun muusta kuin 1—4 kohdassa tarkoitettusta, niitä vastaavasta syystä tuensaajalla ei ole enää oikeutta toimeentulotukeen.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

18 a §

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeus ja tietojen luovutusvelvollisuus

~~Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada hyvinvointialueen sosiaalihuollon viranomaiselta pyynnöstä salassapitosäännösten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät sosiaalihuollon viranomaisen hallussa olevat tiedot ja selvitykset. Kansaneläkelaitoksella on myös oikeus saada työttömyyskassalta pyynnöstä salassapitosäännösten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot. Lisäksi Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada sosiaalihuollon viranomaisilta ja veroviranomaisilta niiden henkilörekistereissä olevia salassa pidettäviä henkilötietoja asiakkaan suostumuksesta riippumatta, jos se on välttämätöntä tämän lain mukaisen toimeentulotukiasian käsittelemistä varten. Kansaneläkelaitoksen tulee etukäteen ilmoittaa asiakkaalle tästä mahdollisuudesta.~~

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten estämättä ja maksutta valtion ja kunnan viranomaiselta sekä muulta julkisoikeudelliselta yhteisöltä, Eläketurvakeskukselta, eläkesäätiöltä ja muulta eläkelaitokselta, vakuutuslaitokselta sekä koulutuksen järjestäjältä toimeentulotuen hakijaa tai saajaa koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä Kansaneläkelaitoksen käsiteltävänä olevan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi.

Mitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (703/2023), jäljempänä asiakastietolaki, 63 §:ssä säädetään salassa pidettävien tietojen antamisesta asiakkaan suostumuksesta riippumatta, koskee myös Kansaneläkelaitoksen toimeentulotukitehtäviensä hoitamisen yhteydessä saamia välttämättömiä tietoja. (Uusi)

Kansaneläkelaitoksella on myös oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot rahalaitoksilta koskien toimeentulotuen hakijaa tai saajaa, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä epäillä toimeentulotuen hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Pyyntö tietojen saamiseksi tulee esittää kirjallisena. Ennen pyynnön esittämistä hakijalle tai saajalle on annettava siitä tieto.

18 b §

Hyvinvointialueen oma-aloitteinen tietojen luovutus Kansaneläkelaitokselle

Hyvinvointialue voi antaa Kansaneläkelaitokselle 15 §:ssä tarkoitetun sosiaalihuollon lausunnon sisältämät tiedot.

Hyvinvointialue voi antaa Kansaneläkelaitokselle tiedon asiakkaan täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea koskevasta päätöksestä, jos se arvioi sillä olevan merkitystä asiakkaan seuraavaa perustoimeentulotukiasiaa ratkaistaessa.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

~~18 g §~~

Hyvinvointialueen tiedonsaantioikeus

~~Mitä 18 a §:n 4 momentissa säädetään Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada tietoja salassapitosäännösten estämättä rahalaitoksilta, koskee myös hyvinvointialueen oikeutta saada tässä laissa tarkoitettujen toimeentulokitehtäviensä hoitamiseksi välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja.~~

18 h §

Kansaneläkelaitoksen oma-aloitteinen tietojen luovutusvelvollisuus hyvinvointialueelle

Kansaneläkelaitoksen tulee antaa hyvinvointialueelle salassapitoa ja muiden tiedon antamista koskevien rajoitusten estämättä oma-aloitteisesti 14, 14 c ja 14 e §:ssä säädettyissä tilanteissa toimeentulotukihakemuksen käsittelyyn liittyvät tiedot.

18 i § (Uusi)

Sosiaalihuollon viranomaisen oikeus saada tietoja rahalaitokselta

Sosiaalihuollon viranomaisella on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot rahalaitokselta koskien toimeentulotuen hakijaa tai saajaa, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä epäillä toimeentulotuen hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Pyyntö tietojen saamiseksi tulee esittää kirjallisena. Ennen pyynnön esittämistä hakijalle tai saajalle on annettava siitä tieto.

18 j § (Uusi)

Työttömyyskassan tiedonantovelvollisuus

Työttömyyskassalla on salassapitosäännösten estämättä velvollisuus antaa Kansaneläkelaitoksen ja Ahvenanmaan maakunnan sosiaalihuollon viranomaisen pyynnöstä niissä käsiteltävänä olevan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot.

27 §

Henkilöllinen soveltamisala

Toimeentulotuki myönnetään Suomessa vakinaisesti oleskelevalle hakijalle tai perheelle. Oleskelun tosiasiallinen luonne on selvitettävä yksilöllisesti jokaisen hakijan kohdalla. Jos oleskeluun vaaditaan täysi-ikäiseltä henkilöltä oleskelulupa, sen on oltava voimassa. Tämän lain mukainen oleskelulupavaatimus täyttyy kuitenkin jo lupahakemuksen ollessa vireillä, jos

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

oleskelulupaa on haettu Suomessa. Oikeutta tämän momentin mukaiseen toimeentulotukeen ei ole, jos henkilö on saanut täytäntöönpanokelpoisen päätöksen maasta poistamisesta.

27 f §

Kunnan rahoitusosuus perustoimeentulotuen kustannuksista

Kunnan rahoitusosuus perustoimeentulotuen kustannuksista on 50 prosenttia. Kunnan rahoitusosuus on kuitenkin 100 prosenttia, jos hakija on 18—24-vuotias ja perheessä on vain 18—24-vuotiaita henkilöitä. Kansaneläkelaitoksen on kohdennettava perustoimeentulotukea maksaessaan kustannukset siihen kuntaan, jonka alueella hakija tai perhe vakinaisesti oleskelee.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Sen 7 a § tulee voimaan kuitenkin vasta 1 päivänä joulukuuta 2026 ja 27 f § 1 päivänä tammikuuta 2027.

Toimeentulotukea koskevaan hakemukseen, joka koskee 1 päivää maaliskuuta 2026 edeltävää aikaa, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita 7 b, 9 ja 11 §:ää sekä 13 §:n 3 momenttia.

Toimeentulotukea koskevaan hakemukseen, joka koskee 1 päivää tammikuuta 2027 edeltävää aikaa, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 7 a §:ää.

Henkilön työvoimapolitiittisesti moitittavasta menettelystä, joka ajoittuu ajalle ennen tämän lain voimaantuloa, johtuvaan perusosan alentamiseen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Omaishoidon tuesta annetun lain (937/2005) 5 §:ssä tai perhehoitolain (263/2015) 16 §:ssä tarkoitettuun hoitopalkkioon sovelletaan 11 §:n 3 momenttia vuoden 2027 loppuun saakka sellaisena kuin se on ollut voimassa tämän lain voimaantullessa.

2.

Laki

sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (703/2023) 64 §:n 2 momentti seuraavasti:

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

64 §

Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisen tiedonsaantioikeus

Mitä 1 momentissa säädetään velvollisuudesta antaa tietoja, koskee myös rahalaitosta, jos sosiaalihuollon viranomainen ei saa riittäviä tietoja ja selvityksiä 1 momentissa mainituilta tahoilta ja jos on perusteltua syytä epäillä asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Pyyntö tulee esittää kirjallisena rahalaitokselle. Pyyntöön esittämistä koskevan päätöksen on oikeutettu tekemään sosiaalipalveluiden järjestämisestä vastaavan toimivaltaisen viranomaisen määräämä sosiaalihuollon viranhaltija. Ennen kuin pyyntö tehdään rahalaitokselle, on asiakkaalle annettava siitä tieto. Sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta saada toimeentulotukitehtäviensä hoitamiseksi välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja rahalaitoksilta säädetään edellä tässä momentissa säädetystä poiketen toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 18 i §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

3.

Laki

kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain (189/2001) 10 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1372/2014, seuraavasti:

10 §

Velvollisuus osallistua aktivointisuunnitelman laatimiseen ja kuntouttavaan työtoimintaan

Aktivointisuunnitelman laatimistilaisuuteen saapumatta jäämiseen sekä kieltäytymiseen osallistumasta aktivointisuunnitelman laatimiseen ja aktivointisuunnitelmaan tai monialaiseen työllistymissuunnitelmaan merkittyyn kuntouttavaan työtoimintaan sovelletaan, mitä työttömyysturvalain 2 a luvun 9—14 §:ssä säädetään.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. *Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa ja arvioi toimeentulotuesta annetun lain muutosten vaikutuksia toimeentulotuen hakijoiden itsenäiseen selviytymiseen, toimeentuloon, palveluihin osallistumiseen, työllistymiseen ja opintojen loppuun saattamiseen. Lisäksi tulee seurata ja arvioida muutosten vaikutuksia täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen tarpeeseen sekä Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueiden yhteistyöhön toimeentulotuen perusosan alentamisharkinnassa ja palveluihin ohjaamisessa.*
2. *Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa ja arvioi toimeentulotuesta annetun lain muutosten vaikutuksia lapsiperheiden toimeentuloon ja selviytymiseen puolen vuoden välein yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen, hyvinvointialueiden ja muiden toimijoiden kanssa ja ryhtyy tarvittaessa korjaaviin toimenpiteisiin.*
3. *Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa toimeentulotuesta annetun lain vaikutuksia pienituloisten omaishoitajien taloudelliseen tilanteeseen ja selvittää mahdollisuutta muuttaa omaishoidon tuen palkkio etuoikeutetuksi tuloksi sosiaaliturvaetuksissa osana parlamentaarista sosiaaliturvan uudistamistyötä.*
4. *Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa toimeentulotuesta annetun lain muutosten, työvoimapalvelujen uudistamiseen liittyvien työttömyysturvaseuraamusten kiristymisen (HE 108/2025 vp), yleistuen (HE 112/2025 vp) ja kuntouttavaa työtoimintaa koskevien muutosten (HE 109/2025 vp) yhteisvaikutuksia toimeentulotuen hakijoiden toimeentuloon, työllistymiseen sekä palveluihin ja tarvittaessa muuttaa sääntelyä.*

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp

Helsingissä 7.12.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Krista Kiuru sd
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Maaret Castrén kok
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Hilikka Kemppi kesk
jäsen Aki Lindén sd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ville Merinen sd
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Anne Rintamäki ps (osittain)
jäsen Päivi Räsänen kd
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Oskari Valtola kok
jäsen Henrik Wickström r
varajäsen Noora Fagerström kok (osittain)
varajäsen Jari Koskela ps (osittain)
varajäsen Milla Lahdenperä kok (osittain)
varajäsen Pia Lohikoski vas

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp
Vastalause 1 /vas, sd, vihr

Vastalause 1

Perustelut

Orpon hallitus ehdottaa toimeentulotukeen useita heikennyksiä niin sanotun kokonaisuudistuksen nimissä: perustoimeentulotuen perusosan tason yleinen alentaminen, perustoimeentulotukeen vaikuttavien muiden kuin perusosaan sisältyvien terveydenhuoltomenojen rajoittaminen välttämättömiin menoihin, perustoimeentulotuella korvattavien asumismenojen määrittelyn muuttaminen ja sanktioluonteisten leikkausten merkittävä kiristäminen sekä 150 euron suojaosan poisto 18 vuotta täyttäneiltä.

Esityksen mukaan uudistuksen tavoitteina on muun muassa vahvistaa henkilön itsenäistä selviytymistä ja vähentää pitkäaikaista toimeentulokiriippuvuutta. Kuitenkin esitetyt muutokset lisäävät köyhyyttä, heikentävät pienimuotoisen työn tekemisen kannusteita sekä uhkaavat johtaa kohtuuttomiin seurauksiin esimerkiksi terveysongelmista kärsivien ja syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden kohdalla. Kun hallituksen tekemiä sosiaaliturvapäätöksiä tarkastellaan kokonaisuutena, ne edelleen kasvattavat toimeentulotuen tarvetta ja siten myös lisäävät pitkäaikaista toimeentulokiriippuvuutta.

Kuten hallituksen esityksessä on todettu, toimeentulotuen saajat kuuluvat pienituloisimpien ja huono-osaisimpien väestöryhmien joukkoon. Aikaisemmin näihin väestöryhmiin kohdistuneita mittavia sosiaaliturvaleikkauksia on perusteltu sillä, että toimeentulotuki kompensoi tulonmenetyksiä kaikkein pienituloisimpien kohdalla. Nyt esityksessä kuitenkin leikataan mekaanisesti vähimmäisturvaa myös sellaisilta henkilöiltä, joilla ei ole tosiasiallisia edellytyksiä parantaa omaa toimeentuloaan esimerkiksi terveydellisistä syistä johtuen.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Kyse on ehdottomasta oikeudesta, jota ei voida rajoittaa. Esitetyt heikennykset vaarantavat kansainvälisten ihmisoikeussopimusten asettamat minimivaatimukset tilanteessa, jossa Suomi on jo nykyisessä oikeustilassa saanut näiden sopimusten valvontaelimiltä toistuvia huomautuksia niin perusturvan kuin vähimmäisturvan tason riittämättömyydestä.

Toimeentulotuen perusosan tasoleikkaus

Esityksessä ehdotetaan, että toimeentulotuen perusosan tasoa leikattaisiin 18 vuotta täyttäneiden yksin asuvien henkilöiden ja vanhempansa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden osalta kolme prosenttia sekä muiden 18 vuotta täyttäneiden henkilöiden osalta noin kaksi prosenttia. Tasoleikkaus on luonteeltaan mekaaninen, eikä sen kohteeksi joutuvilla ihmisillä ole siten mahdollisuutta välttyä terveydellisillä tai muillakaan perusteilla vähimmäistoimeentulon alentumiselta.

Tasoleikkaus pienentäisi yhden hengen kotitalouden käteen jäävää tuloa noin 18 euroa kuukaudessa, ja yksinhuoltajilla vaikutus olisi noin 15 euroa kuukaudessa. Kuten yhdenvertaisuusvaltuutettu on tuonut lausunnossaan esiin, toimeentulotuen perusosa ei jatkossa

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp
Vastalause 1 /vas, sd, vihr

kattaisi ihmisarvoisen elämän edellytyksiä yhdessäkään hallituksen esityksessä arvioidussa perhetyypissä.

Hallituksen esityksen mukaan yksinasuvan toimeentulotuen perusosa kattaa nykyisellään 98 prosenttia ihmisarvoisen elämän edellytyksiä kuvaavasta viitebudjetista. Perusosan leikkauksen myötä kattavuus olisi enää 95 prosenttia, mikä kuvastaa esityksen negatiivisia perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia. Nämä vaikutukset ulottuisivat myös lapsiperheisiin, sillä etenkin yksinhuoltajaperheiden toimeentulo jäisi jälkeen viitebudjetista.

Velvoitteiden ja sanktioiden kiristäminen

Esityksessä ehdotetaan, että toimeentulotuen hakijalle säädettäisiin aiempaa vahvempi velvoite hakea ensisijaisia etuuksia. Tutkimustiedon perusteella nykyisin useimmat ilman ensisijaisia etuuksia olevat toimeentulotuen saajat siirtyvät niille jo nykyisin muutamassa kuukaudessa. Pitkittyneet tilanteet liittyvät usein työttömyysturvan kielteisiin päätöksiin ja työvoimapolitiisiin lausuntoihin. Nyt esitettävät muutokset eivät tuo ratkaisuja näihin tilanteisiin vaan aiheuttavat uusia ongelmia ja kohtuuttomia tilanteita.

Esitys ei huomioi toimeentulotukea saavien ihmisten tosiasiallisia mahdollisuuksia täyttää asetettuja velvoitteita eikä ihmisten yksilöllisiä elämäntilanteita. Erityisen räikeästi tämä näkyy siinä, että jatkossa velvoite työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumiseen koskisi myös niitä hakijoita, jotka eivät lääkärin arvion perusteella pysty tekemään töitä, mutta jotka eivät saa sairauspäivärahaa tai ole työkyvyttömyyseläkkeellä.

Mikäli tällainen toimeentulotuen hakija ei jatkossa ilmoittaudu työttömäksi työnhakijaksi ja hae siten itselleen ensisijaisesti kuuluvaa perusturvaetuutta, kuten työttömyysturvaetuuksia, leikattaisiin toimeentulotuen perusosaa 50 prosentilla. Esitys on siis erityisen kohtuuton sellaisten tosiasiallisten työkyvyttömiä ihmisten kannalta, keillä ei kuitenkaan ole oikeutta työkyvyttömyysetuuksiin.

Myös työllisyyspalveluiden vaikuttavuuden ja resurssien kohdentumisen kannalta on ongelmallista, jos työttömäksi työnhakijaksi ohjataan yhä enemmän asiakkaita, joiden toimintakyvyn kannalta palvelut eivät ole tarkoituksenmukaisia. Tällaisia asiakkaita on työllisyyspalveluissa jo nykytilanteessa arviolta 25—30 prosenttia, ja heille tulisi ensisijaisesti pyrkiä tarjoamaan soveltuvia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita sekä kuntoutusta.

Esityksen mukaan velvoite hakea kokoaikatyötä koskisi myös niitä toimeentulotuen saajia, jotka työskentelevät alle 30 viikkotuntia tai opiskelevat päätoimisesti saamatta opintoetuutta. Näin ollen opiskelija olisi velvollinen hakemaan töitä ja ottamaan työn vastaan, vaikka se tarkoittaisi opintojen keskeyttämistä. Kuten hallituksen esityksessä on todettu, opintojen keskeytyminen saattaa kaventaa työnhakijan mahdollisuuksia työllistyä, vaihtaa alaa sekä saada parempaa palkkaa. Jos työnhakijoiden osaaminen ei vastaa työmarkkinoiden ammattitaitovaatimuksia, voi työttömyys myös pitkittyä ja se osaltaan lisää työttömyysturvamenoja.

Esityksessä toimeentulotuen sanktioita kiristettäisiin siten, että Kela voisi alentaa toimeentulotuen perusosaa tietyin edellytyksin 50 prosentilla, kun nykyisin käytössä olevat

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp
Vastalause 1 /vas, sd, vihr

sanktiot ovat 20 ja 40 prosenttia. Toimeentulotuen sanktiot kohdistuvat usein henkilöihin, joilla on elämänhallinnan ja terveyden haasteita. ”Kannustamisen” sijasta sanktiot voivat johtaa ongelmien kasautumiseen, palveluista katoamiseen, avun viivästymiseen ja syrjäytymiseen.

Esitetyt kiristykset myös lisäisivät tilanteita, joissa toimeentulotuen saajan perusosan alentaminen tulee harkittavaksi. Perusosaa ei kuitenkaan alennettaisi, jos alentamisen ”arvioitaisiin vaarantavan toimeentulotukea saavan kotitalouden ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon tai muuten olevan kohtuutonta”. Tämä niin sanottu perälautasäännös ei kuitenkaan riittävällä tavalla turvaa perustuslain 19 §:n 1 momentin edellyttämää välttämätöntä toimeentuloa. Myös Kansaneläkelaitos on tuonut valiokunnalle esiin, että Kelan ratkaisutyö perustuu kirjallisiin tietoihin ja sosiaalialan ammattilaisten rooli on vähäinen, mikä lisää riskiä kaavamaisista päätöksistä. Suomen järjestelmä, jossa viimesijaisen turvan alentamisharkinta tehdään ilman henkilökohtaista tapaamista, on ylipäättään poikkeuksellinen.

Kansaneläkelaitoksen mukaan esityksessä jää avoimeksi, millä painoarvolla alentamisen kohtuusharkinnassa otetaan huomioon asiakkaan sairaudet ja elämänhallinnan ongelmat tai se, että asiakas on jo korjannut moitittavan menettelynsä. Kuitenkin juuri nämä tekijät ovat äärimmäisen olennaisia niin esityksen perus- ja ihmisoikeusvaikutusten kuin sen yleisen hyväksyttävyyden ja käytännön vaikutuksien kannalta.

Nyt esitettävät muutokset tulisivat todennäköisesti lisäämään sellaisten haitallisten sanktioiden määrää, jotka kohdistuvat esimerkiksi mielenterveysongelmista ja elämänhallinnan haasteista kärsiviin ihmisiin. Sanktiot voisivat myös olla aiempaa kovempia, mikä vahvistaisi niiden negatiivista vaikutusta. Negatiiviset vaikutukset kohdistuisivat laajalti myös lapsiperheiden ja lasten toimeentuloon, vaikka luonnollisesti lapset eivät voi omalla toiminnallaan vaikuttaa heille haitallisiin etuuspäätöksiin.

Samalla kun sosiaaliturvan velvoittavuutta lisätään, tämän vaikeassa asemassa olevan kohderyhmän tarvitsemia palveluita tai myöskään työllisyyspalveluita ei vahvisteta. Sen sijaan niistä on nykyisen hallituskauden aikana moneen otteeseen leikattu. Orpon hallitukselle sosiaaliturvan kiristyvistä sanktioista on tullut itsetarkoituksellinen elementti, jolla ei pyritä aktivoimaan vaan ainoastaan rankaisemaan ihmisiä köyhyydestä sekä sosiaalisista ja terveydellisistä ongelmista.

Kuten usein aiemminkin, hallitus ei ole arvioinut riittävässä määrin esityksen yhteisvaikutuksia muihin sosiaaliturvavaleikkauksiin. Hallitus on antanut samaan aikaan esityksen työttömyysturvaseuraamusten kiristämisestä vuoden 2026 alusta alkaen. Toimeentulotukea koskevan esityksen mukaan työttömyysturvan katkeaminen johtaisi lähtökohtaisesti myös toimeentulotuen perusosan alentamiseen, ja työttömyysturvalakiin esitettävät muutokset taas lisäisivät työttömyysturvasanktioiden määrää ja niiden kireyttä merkittävästi. Seurauksena jo yksittäisestä virheestä seuraisi työttömälle lähtökohtaisesti tuplarangaistus, jossa työttömyysturvan katkeamisen lisäksi toimeentulotukea leikataan. Esityksien seurauksena sanktiojärjestelmä ei olisi enää työttömän näkökulmasta kohtuullinen eikä myöskään ymmärrettävä kokonaisuus.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp
Vastalause 1 /vas, sd, vihr

Ansiotulovähennyksen eli suojaosan poistaminen

Esityksen mukaan perustoimeentulotuen ansiotulovähennys, jonka suuruus on voimassa olevassa laissa 150 euroa kuukaudessa, poistettaisiin muiden kuin alle 18-vuotiaiden osalta. Myös vähäisiksi katsottavat muut tulot ja avustukset otettaisiin jatkossa huomioon täysimääräisesti muiden kuin alle 18-vuotiaiden osalta.

Toimeentulotuen 150 euron ansiotulovähennyksen eli suojaosan poistaminen on jatkoa hallituksen haitallisille päätöksille, joilla poistettiin työttömyysturvan ja yleisen asumistuen suojaosat. Esitys heikentää entisestään pienimuotoisen työn tekemisen kannusteita toimeentulotuella, jossa kannusteet ovat jo nyt kaikista etuuksista huonoimmat. Jatkossa jo ensimmäinen ansaittu euro vähennettäisiin täysimääräisesti toimeentulotuesta.

Hallituksen politiikka, jossa lyhytkestoinen tai osa-aikainen työ nähdään negatiivisessa valossa, on sekä taloudellisesti järjetöntä että inhimillisesti julmaa. Kaikilla ihmisillä ei ole edellytyksiä kokoaikatyöhön, eikä sitä aina ole myöskään riittävästi tarjolla. VATTin tutkimuksen mukaan työttömyysturvan suojaosan poistamisen jälkeen työtuloja saavien työttömien osuus on jo laskenut, mikä kieli negatiivisista kannustinvaikutuksista. Jostain syystä hallitus haluaa toistaa saman virheen toimeentulotuen kohdalla, vaikka sen sijaan suojaosa tulisi palauttaa myös työttömyysturvaan ja asumistukeen.

Joulun lähestyessä moni voi kokea julmana myös esityksen, jonka mukaan myös muut vähäiset tulot otettaisiin jatkossa huomioon täysimääräisesti. Tämän seurauksena esimerkiksi vanhemmillaan asuvan 18 vuotta täyttäneen nuoren saama pieni lahjaraha vähennettäisiin täysimääräisesti perheen saamasta toimeentulotuesta. Tästä syntyvät julkisen talouden säästöt ovat siinä määrin minimaalisia, että esitystä voidaan jo perustellusti pitää ilkeämielisenä.

Terveydenhuoltomenojen rajaaminen

Muina perusmenoina tarpeellisen suuruisina huomioitavat terveydenhuoltomenot rajattaisiin esityksessä ”välttämättömiin terveydenhuoltomeneihin”. Terveydenhuoltomenon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioitaessa huomioitaisiin ”yleisesti hyväksytty hoitokäytäntö ja tutkimusnäyttö sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden osalta myös kustannusvaikuttavuus”. Esityksen vaikutuksia ja sääntelyn eroa nykytilaan on kuvattu tältä osin erityisen puutteellisesti. Yleisesti kuitenkin tiedetään, että toimeentulotuen saajat käyttävät julkisia terveyspalveluja enemmän ja sairastavat keskimääräistä enemmän. Terveydenhuoltomenojen rajaaminen on omiaan kasvattamaan jo ennestään räikeitä terveyseroja eri väestöryhmien välillä.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset hylätään ja

että hyväksytään neljä lausumaa. (Vastalauseen lausumaehdotukset)

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp
Vastalause 1 /vas, sd, vihr

Vastalauseen lausumaehdotukset

- 1. Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa ja arvioi, kuinka toimeentulotuen alentamismenettelyn käyttö muuttuu uudistuksen myötä ja kuinka yksilöllinen harkinta alentamispäätöksien yhteydessä tosiasiallisesti toteutuu, sekä toimittaa asiasta selvityksen sosiaali- ja terveysvaliokunnalle vuoden 2026 loppuun mennessä.*
- 2. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto turvaa Kansaneläkelaitokselle riittävät resurssit uudistuksen edellyttämään neuvontaan, yhteistyöhön hyvinvointialueiden kanssa sekä alentamismenettelyyn liittyvään asianmukaiseen kohtuullisuusharkintaan etuuskäsittelyssä.*
- 3. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa ja arvioi uudistuksen vaikutuksia erityisesti köyhyyden, lapsiperheköyhyyden, syrjäytymisen sekä asunnottomuuden kehitykseen.*
- 4. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa ja arvioi uudistuksen vaikutuksia toimeentulotukea saavien opiskelijoiden asemaan, opiskelijoiden kesäaikaiseen toimeentuloon, opintojen keskeytymiseen sekä tämän laajempiin työmarkkinavaikutuksiin.*

Helsingissä 7.12.2025

Pia Lohikoski vas
Aki Lindén sd
Krista Kiuru sd
Ville Merinen sd
Bella Forsgrén vihr

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp
Vastalause 2 /kesk

Vastalause 2

Perustelut

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettaviksi toimeentulotuesta annettua lakia, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia ja kuntouttavasta työtoiminnasta annettua lakia. Hallitus tavoittelee lakimuutoksilla hallitusohjelman mukaisesti säästöjä toimeentulotukimenoissa kiristämällä toimeentulotuen saamisen ehtoja ja lisäämällä tuen hakijoiden velvoitteita.

Keskusta pitää tarkoituksenmukaisena sitä, että sosiaaliturvajärjestelmä kannustaa työntekoon ja ohjaa ihmisiä sopivien etuuksien ja niihin liittyvien palveluiden piiriin. Myös tavoite toimeentulotuen menojen hillitsemisestä, pitkäaikaisen toimeentulotuen käytön vähentämisestä ja sitä kautta julkisen talouden vahvistamisesta ovat itsessään kannatettavia.

Lakiehdotuksella on kuitenkin myös kielteisiä seurauksia. Suojaosien poisto heikentää vähäisen ja osa-aikaisen työn tekemisen kannusteita, leikkaukset heikentävät tukea käyttävien lapsiperheiden toimeentuloa ja kuntien rahoitusosuuden kasvattaminen lisää kuntakentän epävarmuutta. Tiukat ja useimmissa tapauksissa tinkimättömät tuensaajalle säädettävät vaatimukset ajavat työttömiksi työnhakijoiksi henkilöitä, joiden työkyky on terveydellisistä syistä heikko. Työvoimaviranomaisten työmäärä lisääntyy enemmän kuin mihin lakiehdotuksessa on varauduttu. Näiltä osin hallituksen esitys on ongelmallinen.

Näistä syistä keskusta vastustaa tai suhtautuu varauksellisesti osaan ehdotetuista muutoksista. Toimeentulotuen suojaosaa ei tulisi poistaa ja toimeentulotuen alentamiseen johtavissa tilanteissa tulisi sallia enemmän tapauskohtaista harkintaa, jotta tuensaajien vaikeita henkilökohtaisia tilanteita voitaisiin huomioida inhimillisemmin.

Suojaosien poisto heikentää vähäisen ja osa-aikaisen työnteon kannattavuutta

Hallituksen esityksen mukaan osa-aikatyöstä saatavia vähäisiä, enintään 150 euron suuruisia työtuloja ei jatkossa voitaisi jättää huomioimatta toimeentulotuen laskelmassa.

Keskusta näkee, että pienimuotoinenkin osa-aikainen työ on aina pystyttävä vastaanottamaan kannattavasti. Siksi keskusta on vastustanut aiemmin hallituksen tekemää työttömyysturvan ja yleisen asumistuen suojaosien poistamista ja vastustaa myös toimeentulotuen suojaosien poistamista. Keskustan näkemys on, että vähäisenkin työssäkäynti tukee työelämätaitoja ja edistää arjen hallintaa.

Suojaosan poistaminen voi tarkoittaa sitä, että tällainen vähäinenkin työssäkäynti lakkaa kokonaan ja heikentää näin entisestään tuensaajan työelämäkiinnittymistä. Jo nyt työttömyysturvan ja yleisen asumistuen suojaosien poistamisella on ollut kielteisiä vaikutuksia osa-aikatyön tekemisen kannusteisiin tilanteessa, jossa on myös aikaisempaa vähemmän tarjolla kokoaikatyötä.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp
Vastalause 2 /kesk

Vähäisten tulojen huomioiminen toimeentulotuen laskelmassa

Hallituksen esityksen mukaan myös vähäiset avustukset kuten rahalahjat otettaisiin jatkossa toimeentulotuen laskelmassa huomioon ensimmäisestä eurosta alkaen eli ne vähentävät kuukauden toimeentulotukea suuruutensa verran. On kohtuutonta, että esimerkiksi parinkymppin syntymäpäivä- tai joululahjarahja vähentää toimeentulotukea. On mahdollista, että rahalahjat annetaan jatkossa tilisiirtojen sijaan käteisenä rahana tavoitteena kiertää säännöstä. Pidämme tätä yleistä moraalitasoa laskevana muutoksena. Tällaisten vähäisten tulojen huomioiminen toimeentulotuen laskelmissa lisää myös hallinnollista työtä toimeentulotuen etuuspäätöksissä.

Perustoimeentulotuen alentamisen kriteerit ovat liian ehdottomat

Hallituksen esityksen mukaan toimeentulotuen perusosaa alennettaisiin 50 prosentilla, jos toimeentulotukea saava ei kuukauden kuluessa hae ensisijaista etuutta ja ilmoittaudu työttömäksi työnhakijaksi. Työvoimapoliittisesti moitittavasta menettelystä perusosaa alennettaisiin ensin 20 ja sitten 40 prosentilla. Lakimuutosten seurauksena alennukset olisivat useimmiten käytännössä automaattisia. Vain niissä tilanteissa, joissa alentaminen vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämän toimeentulon, alentamista ei tehtäisi.

Keskusta pitää erittäin tärkeänä, että ihmiset ohjataan ja heitä autetaan hakemaan heille kuuluvia ensisijaisia etuuksia ja pyritään eroon toimeentulotukiriippuvuudesta. Samalla katsomme, että toimeentulotuen alentamiselle kirjatut ehdot ja niiden määräajat ovat liian ehdottomat eivätkä ne salli riittävää tapauskohtaista kohtuullisuusharkintaa. Yhdessä työvoimapoliittisesti moitittavista menettelyistä säädettyjen seuraamusten tiukennuksen kanssa (HE 108/2025 vp) nämä muutokset kiristävät voimakkaasti työttömyysetuutta ja toimeentulotukea saavaan henkilöön kohdistuvien sanktioiden voimakkuutta myös niissä tapauksissa, joissa laiminlyönti on tahaton. Keskusta katsoo, että perustoimeentulotuen alentamisen ehtoihin tulisi säätää ehdotettua laajempi mahdollisuus viranomaisten kohtuullisuusharkinnalle ja joustavuutta vaatimusten toteuttamisen määräaikoihin.

Lausunnossaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on myös korostanut tapauskohtaisen harkinnan tarpeellisuutta toimeentulotuen alentamista arvioitaessa. Se ”painottaa perusosan alentamisen edellyttävän tapauskohtaista harkintaa, jossa on turvattava ihmisarvoisen elämän edellyttämä välttämätön toimeentulo” ja ”korostaa asiakkaiden neuvonnan ja ohjeistuksen merkitystä, jotta tahattomat velvoitteiden laiminlyönnit voidaan välttää”.

Keskusta muistuttaa myös, että jo nyt toimeentulotukilakiin sisältyy hakijaan kohdistuvia velvoitteita ja niiden rikkomisesta johtuvia sanktioita. Toimeentulotukilain 2 §:n 2 momentin mukaan jokaisella on velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan sekä siinä laajuudessa kuin avioliittolaisissa (234/1929), lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975) ja muussa laissa säädetään, puolisonsa sekä alaikäisten lastensa ja ottolastensa elatuksesta. Lain 2 a §:n mukaan toimeentulotukea hakeva 17—64-vuotias henkilö on velvollinen ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi. Laki mahdollistaa jo nyt toimeentulotuen hakijan toimeentulotuen perusosan alentamisen, mikäli hän ei työttömänä ollessaan ilmoittaudu työnhakijaksi.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp
Vastalause 2 /kesk

Köyhien lapsiperheiden määrä kasvaa hallituksen toimien vuoksi

Keskusta on erittäin huolissaan hallituksen toimista, jotka ovat johtaneet yhä useamman lapsiperheen tulotason merkittävään laskuun ja lisänneet köyhyudessa elävien lasten ja nuorten määrää merkittävästi. Köyhyys eriarvoistaa lapsia ja määrittää voimakkaasti ihmisen elämää. Se vaikuttaa laajasti ihmisen hyvinvointiin ja sekä fyysiseen että henkiseen terveyteen. Lapsena koettu köyhyys voi vaikuttaa tutkimusten mukaan pitkälle ihmisen elämään ja mahdollisuuksiin aina aikuisuuteen asti.

Esitetyt muutokset toimeentulotukeen koskettavat myös etuutta saavia lapsiperheitä. Vaikka hallituksen esityksellä alaikäisistä lapsista laskettava perustoimeentulotuen taso paranee hieman, täysi-ikäisten perustoimeentulotukeen tehtävät 2—3 prosentin tason heikennykset vaikuttavat muiden ohella myös lapsiperheisiin. Keskusta vastustaa lapsiperheisiin kohdistuvia leikkauksia ja peruisi myös toimeentulotukeen tehtävät lapsiin kohdistuvat leikkaukset. Keskusta suojaisi lapsiperheet toimeentulotukileikkauksilta.

Hallituksen sosiaaliturvaan ja sosiaali- ja terveystalouden rahoitukseen tekemien leikkausten ohella epäonnistunut työllisyyspolitiikka ja kyvyttömyys edistää kasvua ovat heikentäneet myös lasten ja nuorten vanhempien edellytyksiä työllistyä, joka mahdollistaisi perheiden taloudellisen tilanteen kohentumisen ja vähentäisi tarvetta turvautua toimeentulotukeen viimesijaisena etuutena.

Lapsilisien muuttaminen etuoikeutetuksi tuloksi toimeentulotuessa

Keskusta pitää tarpeellisena selvittää lapsilisien säätämistä kokonaan tai osittain etuoikeutetuksi tuloksi toimeentulotuessa. Tällä varmistettaisiin, että lapsilisiä tosiasiallisesti kohdistuu lasten tarpeiden ja arjen turvaamiseen.

Velvollisuus ensisijaisen etuuden hakemisesta ja työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisesta on periaatteessa kannatettava.

Keskusta pitää tarkoituksenmukaisena, että toimeentulotuen hakijoilla on velvollisuus hakea heille kuuluvia ensisijaisia etuuksia. Keskusta korostaa kuitenkin toimeentulotuen hakijoiden riittävää neuvontaa, ohjausta ja myös konkreettista opastamista heille kuuluvien ensisijaisien etuuksien kuten työttömyysetuuksien ja asumistuen hakemisessa. Hakija pitää ohjata myös hänelle kuuluvien palveluiden piiriin. Keskustan mielestä Kelan, kuntien, työllisyysalueiden ja hyvinvointialueiden välillä on välttämätöntä tehdä muutoinkin saumatonta, ennakoivaa ja oikea-aikaista yhteistyötä. Asiakastietojen on liikuttava eri viranomaistahojen kesken nopeasti ja ilman ylimääräistä byrokratiaa. Tietosuojaa ei saisi olla esteenä asiakkaiden edun mukaiselle yhteistyölle eri viranomaisten kesken ja estää eri viranomaistahojen saamista tarpeellista käsitystä henkilön sen hetkisestä tilanteesta. Tiedon liikkumisen turvaaminen on ennen kaikkea asiakkaan etu. Näin palveluita voidaan tarjota nopeasti, tehokkaasti ja vaikuttavasti.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp
Vastalause 2 /kesk

Toimeentulotukea saavien pienituloisten omaishoitajien tilanne heikkenee

Suomessa toimii THL:n tilastojen mukaan tällä hetkellä 62 000 henkilöä omaishoitajina. Heidän ohellaan vielä suurempi joukko ihmisiä toimii epävirallisena omaishoitajana läheiselleen. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että lain soveltamiskäytännössä voimassa oleva velvollisuus ilmoittautua kokoaikatyön hakijaksi kirjattaisiin lain tasolle koskemaan omaishoitajia ja perhehoitajia, joiden sitovuus hoitoon on alle neljä tuntia päivässä. Hallituksen esityksestä ei käy lainkaan ilmi, mihin neljän tunnin raja perustuu. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle annettussa lausunnossa on todettu, että toimeentulotukeen lisättävä velvoite hakeutua työnhakijaksi voi vähentää kannusteita toimia omaishoitajina ja on siten ristiriidassa hallitusohjelmaan kirjattujen tavoitteiden kanssa edistää omaishoitajien asemaa ja yhdenvertaisuutta.

Hallituksen esitys sisältää myös muita merkittäviä heikennyksiä tärkeää hoivatyötä tekevien pienituloisten omaishoitajien asemaan ja tuloihin. Esityksessä on todettu myös: ”Etuoikeutetusta tulosta luopuminen pienentää toimeentulotukea saavien omaishoitajien käteen jääviä tuloja 150 euroa kuukaudessa ja kahden omaishoitajan perheissä 300 euroa kuukaudessa. Toimeentulotukea saavia omaishoitajia oli vuoden 2024 marraskuun poikkileikkaustilaston perusteella yhteensä 680 henkilöä, mikä on 0,5 prosenttia sen kuun aikana toimeentulotukea saaneista. Ansiotulovähennyksen poisto saattaisi vähentää kannusteita toimia omaishoitajana ja sijaisomaishoitajana ja siten lisätä julkisia sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia, kun hoito on järjestettävä muulla tavoin.” Keskustan mielestä omaishoidon tuki tulisi katsoa etuoikeutetuksi tuloksi.

Hallitus tunnustaa siis itse esityksessään, että muutokset heikentävät kannusteita toimia omaishoitajana. Hallituksen esityksessä ei myöskään huomioida millään tavalla niitä henkilöitä, jotka toimivat käytännössä omaishoitajina ilman virallista omaishoidon sopimusta. Nämä näkökulmat nousivat esille jo hallituksen esitysluonnoksen lausuntokierroksella annetuissa lausunnoissa, mutta hallitus ei siitä huolimatta tehnyt mitään muutoksia lakiehdotukseen.

Työvoimaviranomaisen työmäärän ja työttömien työnhakijoiden määrän kasvu

Esityksessä arvioidaan, että toimeentulotukilain muutokset lisäävät työttömien työnhakijoiden määrää vuositasolla noin 44 000 henkilöllä, ja kuntien työllisyyspalveluiden kustannusten kasvavan vain seitsemällä miljoonalla eurolla.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle annetuissa lausunnoissa arvioitiin, että tämä arvio lienee alimitoitettu. Arviot kuntien rahoitusvastuun kustannusten noususta kunnille ovat laskeneet lainvalmistelun edetessä. Samoin arviot asiakasmääristä ovat vaihdelleet merkittävästi. Nykyinen työllisyys- ja suhdannenäkymä huomioiden lakimuutoksen kustannukset lienee arvioitu alakanttiin ja myönteiset arviot yläkanttiin.

Toimeentulotukea saavien terveydelliset haasteet ja hyvinvointialueiden merkitys niiden hoidossa

Toimeentulotukea saavien henkilöiden siirtyminen voimistuvien velvoitteiden ja perustoimeentulotuen alentamisen uhkaamana toimeentulotuen piiristä työttömyysturvan piiriin

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp
Vastalause 2 /kesk

voi olla haasteellista, jos henkilön terveydentila ja työkyky ovat heikkoja. Erilaiset terveysongelmat voivat estää työttömäksi ilmoittautuneen ihmisen edellytyksiä täyttää lainmukaisia työnhakuvelvoitteita ja osallistumista palveluihin. Resurssien käytön tai vaikuttavuuden kannalta ei ole mielekästä olla työnhakijana, jos henkilöllä on niin merkittäviä työ- ja toimintakyvyn puutteita, ettei hän ole työllisyyspalvelujen tai monialaisen työllistymistä edistävän yhteistyön keinoin tuettavissa töihin tai koulutukseen.

Terveysongelmia omaavien toimeentulotuen saajien siirtyminen työvoimapalveluiden asiakkaaksi edellyttää tarkkaa yksilöllisten tarpeiden, toimintakyvyn ja jäljellä olevan työkyvyn selvittämistä. Tämä lisää painetta työllisyysalueiden monialaisiin palveluihin ja palvelutarjontaan.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kirjoittaa lausunnossaan, että sille annetuissa asiantuntijakuulemisissa on tuotu esiin, että ”ehdotettujen lainsäädäntömuutosten seurauksena työnhakijaksi ilmoittautuu aiempaa enemmän henkilöitä, joilla on merkittäviä työ- ja toimintakyvyn puutteita”, ja tuo esiin toistuvan huolen ”työttömien henkilöiden pääsystä tarvitsemiensa sosiaali- ja terveystyöpalveluiden piiriin”. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta katsoo, että ”tilanne, jossa kunnilla on vastuu etuuksien rahoituksesta ja työllisyyden edistämisestä, mutta asiakkaat eivät saa ensisijaisen palvelutarpeensa mukaisia sosiaali- ja terveystyöpalveluita hyvinvointialueilta, ei ole kestävä”.

Keskusta yhtyy näihin työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan esiin nostamiin huomioihin. Toimeentulotukeen säädettävät uudet velvoitteet ja sanktiot eivät todennäköisesti voimakkuudestaan ja ehdottomuudestaan huolimatta pysty ratkaisemaan heikosti työkykyisten toimeentulotuen saajien työllistymisen esteitä.

Kuntien vastuun kasvattaminen nuorten toimeentulotukimenoista

Kuntien rahoitusvastuuta perustoimeentulotuen kustannuksista ollaan kasvattamassa 100 prosenttiin 18—24-vuotiaiden osalta. Perusteeksi rahoitusvastuun siirrolle kokonaan kuntien vastuulle on esitetty nuoren syrjäytymisen ehkäisyä. Tavoitteena on kannustaa kuntia varmistamaan, että nuori suorittaa toisen asteen tutkinnon loppuun, lukion päättäneet hakeutuvat jatko-opintoihin ja valmistumisen jälkeen työttömäksi jäävä nuori työllistyisi mahdollisimman nopeasti.

Vastuu nuorista on sysätty kunnille. Kunnat vastaavat koulutuksesta ja työllisyyspalveluista, mutta sosiaali- ja terveystyöpalvelut ovat hyvinvointialueiden järjestämis- ja kustannusvastuulla. Hyvinvointialueiden vastuu näistä nuorista jää kuitenkin olemattomaksi. Kunnat tulevat vastaamaan kustannuksista niissäkin tapauksissa, jos nuorella on esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmia, jotka estävät työllistymisen tai opintojen suorittamisen. Mikäli hyvinvointialue ei pysty hoitamaan omaa osuuttaan nuoren tilanteen ratkaisemiseksi, nuorta ei tällaisessa tapauksessa voida auttaa parhaalla mahdollisella tavalla vain kuntien vastuulla olevilla työllisyyspalveluilla tai opinto-ohjauksella.

Valiokunnan mietintö StVM 29/2025 vp
Vastalause 2 /kesk

Kuntien rahoitusosuuden kasvaminen

Keskustaa hämmästyttää, että hallituksen esittämien lakimuutosten vaikutukset kuntatalouteen esitetään tarkkoina lukuina, kun lopputulokseen vaikuttavia muuttujia on paljon.

Hallituksen esityksessä arvioidaan kuntien työllisyyspalveluiden kustannusten kasvavan vain seitsemällä miljoonalla eurolla. Valiokunnalle annetuissa lausunnoissa arvioidaan, että tämä arvio lienee alimitoitettu. Arviot kuntien rahoitusvastuun kustannusten noususta kunnille ovat laskeneet lainvalmistelun edetessä. Samoin arviot asiakasmääristä ovat vaihdelleet merkittävästi. Nykyinen työllisyys- ja suhdannenäkymä huomioiden lakimuutoksen kustannukset lienee arvioitu alakanttiin ja myönteiset arviot yläkanttiin.

Lakimuutosten vaikutusten seuranta on välttämätöntä

Keskustan mielestä on välttämätöntä seurata lakimuutosten vaikutuksia. Seurannassa on arvioitava, toteutuvatko lakimuutoksilla tavoitellut muutokset ja miten lakimuutosten taloudellisten vaikutusten arviointi on onnistunut. Hallituksella on oltava valmius tuoda tarvittaessa eduskunnalle lakimuutokset ongelmien korjaamiseksi.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset hylätään ja

että hyväksytään kolme lausumaa. (Vastalauseen lausumaehdotukset)

Vastalauseen lausumaehdotukset

- 1. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa lakimuutoksen vaikutuksia lapsiperheköyhyyden kehitykseen ja ryhtyy viipymättä valmistelemaan tarvittavia muutoksia lapsiperheköyhyyden vähentämiseksi.*
- 2. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto valmistelee vastalauseessa kuvatun mukaisen esityksen toimeentulotukilain muuttamiseksi.*
- 3. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa kuntien kykyä rahoittaa perustoimeentulotuen kustannuksia täysimääräisesti sekä siirron ohjausvaikutusta.*

Helsingissä 7.12.2025

Hilkka Kemppi kesk
Hanna-Leena Mattila kesk